

Araştırma Makalesi / Research Article / Article de Recherche

Kültür Ölçmeye Direndiğinde: Kültürel Sürdürülebilirlik ve Müzik Kenti Kırşehir¹

1

Aybüke DOĞAN

Araştırma Görevlisi

Ankara Sosyal Bilimler

Üniversitesi

İletişim

Fakültesi

aybuke.dogan@asbu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6073-4132

Abstract

When Culture Resists Measurement: Cultural Sustainability and the City of Music Kırşehir

This study examines the tension between sustaining and measuring culture within the framework of the UNESCO Creative Cities Network. Although the network was initially designed to promote economic and social justice through cultural production, in practice, its reliance on quantitative indicators risks reproducing inequalities among cities. Kırşehir, which joined the network in 2019 under the theme of music, offers a concrete local example of this tension. The city's musical identity is grounded in informal economic structures and local transmission practices rooted in cultural infrastructure spaces such as weddings, making it difficult to align with quantifiable expectations. Based on in-depth interviews with 31 participants conducted between 2021 and 2024, the study reveals that transmission-based cultural production is insufficiently addressed by existing creative city policies. Accordingly, it argues that sustaining cultural production cannot be fully defined through economic and reportable indicators and seeks to explore how local practices become vulnerable within current sustainability frameworks.

keywords: Sustainable development, cultural sustainability, UNESCO Creative Cities Network, music city Kırşehir

¹ Bu makale, yazarın "Unesco Yaratıcı Müzik Kenti Kırşehir ve Sürdürülebilir Kültür" başlıklı yüksek lisans tezinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

Resumé

Quand la culture résiste à la mesure : durabilité culturelle et ville de musique Kırşehir

Cette étude explore la tension entre la préservation et la mesure de la culture dans le cadre du Réseau des Villes Créatives de l'UNESCO. Bien que ce réseau ait été conçu pour promouvoir la justice économique et sociale à travers la production culturelle, sa dépendance aux indicateurs quantitatifs tend, en pratique, à reproduire les inégalités entre les villes. Intégrée au réseau en 2019 sous le thème de la musique, Kırşehir constitue un exemple concret de cette tension au niveau local. L'identité musicale de la ville repose sur une économie informelle et sur des formes de transmission ancrées dans des espaces culturels tels que les mariages, qui sont difficiles à traduire en indicateurs mesurables. À partir d'entretiens approfondis menés avec 31 participants entre 2021 et 2024, l'étude montre que ces formes de production culturelle ne sont pas suffisamment prises en compte dans les politiques actuelles. Elle soutient que la durabilité culturelle ne peut être définie uniquement par des critères économiques et quantifiables.

mots-clés: Développement durable, durabilité culturelle, Réseau des Villes Créatives de l'UNESCO, ville de musique Kırşehir

Öz

Bu çalışma, kültürü sürdürme ve ölçme arasındaki gerilimi UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı bağlamında ele almaktadır. Ağ, kültürel üretimler aracılığıyla ekonomik ve sosyal adaleti güçlendirmeyi amaçlayan bir girişim olarak tasarlansa da uygulamada nicel göstergelere dayalı değerlendirme sistemleri nedeniyle kentler arasındaki eşitsizliği yeniden üretme riski taşımaktadır. Türkiye'den 2019 yılında müzik temasıyla ağa dâhil olan Kırşehir, bu gerilimin yerel düzeydeki somut örneklerinden biridir. Kentin müzikal kimliği, düğünler gibi kültürel altyapı mekânlarında süren kayıt dışı ekonomi ve yerel aktarım biçimlerine dayandığından, bu üretim pratiklerinin ölçülebilirlik beklentileriyle uyumlandırılması güçleşmektedir. Çalışma kapsamında, 2021-2025 yılları arasında, toplam 31 katılımcıyla yapılan derinlemesine görüşmeler, yaratıcı kent politikalarının sahadaki yansımalarını ortaya koymuş; elde edilen veriler, aktarım temelli kültürel üretim biçimlerinin mevcut yaratıcı kent politikaları tarafından yeterince kapsamadığını, kültürel sürdürülebilirliğin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu doğrultuda, çalışmada kültürel üretimleri sürdürmenin yalnızca raporlanabilir ve ekonomik göstergelerle tanımlanamayacağı ileri sürülmektedir; yerel pratiklerin mevcut sürdürülebilirlik uygulamaları içinde nasıl kırılanlaştığını tartışmaya açılmaktadır.

anahtar kelimeler: Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir kültür, UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı, müzik kenti Kırşehir

Giriş

Avucunu haritadaki bu katmanlı kumtaşına yerleştir; parmaklarınla bu mekânı tut.

Güneşin doğduğu yeri ve öğle vakti nerede durduğunu gör.

Ortadaki parmağını bu ikisinin tam ortasına yönelt.

Parmaklarını aç — ama fazla değil.

Artık bu yeri elinde tutuyorsun. (Williams, 1989)

İletişim çalışmalarının başat kavramlarından olan “kültür”, ne anlama geldiği, hangi koşulları belirlediği, hangi koşullar tarafından belirlendiği, nasıl araştırılması gerektiği gibi farklı sorulara kaynaklık etmesi nedeniyle çok sayıda verimli tartışma başlatmıştır. Kültür, bu tartışmalar çerçevesinde, farklı kuramlar yaklaşımlarla oldukça çeşitli biçimlerde tanımlanmış; geniş bir anlam yüküyle baş başa kalmıştır. Özellikle 1960’lı yıllardan itibaren İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneğinin yükselişiyle, kültürün süregelen tanımlarına, bu tanımların toplumsal işlevlerine yönelik yoğun kuramsal tartışmalar yürütülmüştür. Kültürün yalnızca yüksek kültür ya da popüler kültür çerçevesinde tanımlanması, toplumsal eşitsizlik örüntüleriyle nasıl başa çıkılacağına dair yaklaşımları doğrudan şekillendireceğinden, kavramın yerleşik, geniş uzlaşıya dayanan biçimde tanımlanması son derece güçleşmiştir. Öyle ki, neredeyse anlamını yitirecek ölçüde fazla açıklandığından genişleyip patlama noktasına gelmiştir. (Üstel, 2009) Kültürü açıklama noktasında karşılaşılan bu zorluklara rağmen, onun nasıl sürdürüldüğünü odağına alan bir araştırmada, ilk olarak açıklığa kavuşturulması gereken kavramın yine kültür olması kaçınılmazdır. Bu çalışma kapsamında kültür, yaratılmış en üstün ve seçkin eserlerin toplamı olarak değil; hem maddi hem de gayri maddi boyutlarıyla gündelik yaşam pratiklerini, değerleri, anlam dünyalarını kapsayan bir yaşam tarzı olarak ele alınacaktır.

Kültürü bu yönüyle kavramak, Williams’ın kültür anlayışına yakındır. Williams (1981), kültürü yalnızca estetik bir üretim alanı değil, toplumun bütünlüklü yaşam biçimi olarak kavramsallaştırır. Bu yaklaşımının ilk izleri, onun *Black Mountains* adlı çalışmasında belirginleşir. Williams’ın kültür anlayışının kırılma noktası olan *Black Mountains*, kültürün yalnızca coğrafi temsillerle, haritalarla ya da sınırlarla kavranamayacağına işaret eder. Bu çalışmada (1989), Galler’deki bir bölgeyi harita üzerinden tanımlamaya çalışsa da kısa sürede bu yaklaşımın yetersizliğini keşfeder. Harita, bölgenin topografik özelliklerini göstermesine rağmen orada yaşayan insanların tarihsel deneyimlerini, sınıf ilişkilerini, gündelik yaşam pratiklerini ve kültürel anlamlarını görünmez kılar. Bu nedenle, mekânın yalnızca fiziksel değil, tarihsel ve toplumsal olarak üretildiği fikri, Williams’ın bir yaşam biçimi olarak kültür kavrayışına yönelmesinde belirleyici olur. Bu açıdan, *Black Mountains* yalnızca bir coğrafi gözlem değil, kültürün anlamını belirleyen koşullar üzerine düşünsel bir sorgulamadır. Haritaya, mekâna avucuyla dokunmak, onları tutmak isteyen kültür anlayışı *culture is ordinary* ifadesinin zeminini oluşturur: kültür, toplumun her kesiminde, gündelik yaşamla iç içe kurulur. (Raymond Williams Foundation, t.y.)

Dolayısıyla kültürü sürdürmenin, gündelik yaşam pratiklerini, toplumsal deneyimleri ve yerleşik anlam sistemlerini sürdürmekten bağımsız düşünülemeyeceği açıktır. Bu çok katmanlı anlayış, uluslararası kültür politikalarının temel belgelerine de yansımıştır. Nitekim UNESCO (2001), için kültür, bir toplumun, topluluğun, sosyal grubun kendine özgü manevi, maddi, entelektüel ve duygusal özelliklerinin bütünüdür; bu kapsam, sanat ve edebiyatın ötesinde, yaşam tarzlarını, birlikte yaşama biçimlerini, değer sistemlerini, gelenekleri, inançları içerir. Kültürün yalnızca korunması gereken estetik birikimler değil; her gün yeniden üretilen, paylaşılan, müzakere edilen toplumsal pratikler bütünü olarak kavranmasının sebebi budur. Ancak bu çok yönlü tanımı nedeniyle kültürün nasıl sürdürüleceği dikkatli biçimde ele alınmalıdır. Duxbury, Kangas ve De Beukelaer (2017), tarafından dikkat çekildiği üzere, kültürün çoklu anlamları, sürdürülebilir kültür kavramını hem kuramsal hem de uygulamalı düzeyde tartışmalı hale getirmektedir. Kültürün doğası gereği deneyim yüklü, yerel, bağlama özgü olması; onun belirli göstergelerle ifade edilmesini engellediğinden sürdürülebilir kalkınma politikaları içerisinde somut yer edinmesi zorlaşmıştır. (Duxbury, vd., 2017) Bu sebeple, sürdürülebilir kalkınma amaçları; yoksulluğun azaltılması, toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması gibi temel hedefleri içerse de kültürü bu yapının merkezine yerleştirmek çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Kültürün sürdürülebilirliğine yönelik hedeflerin somutlaştığı en belirgin yapılardan biri, UNESCO'nun 2004 yılında kurduğu yaratıcı kentler ağı olmuştur. Kültürü, kalkınmanın stratejik bileşeni olarak ele almayı vaat eden yaratıcı kentler ağı, bu vaadi gerçekleştirme konusunda ürettiği politika metinleriyle somut adımlar atmıştır. Toplumsal hareketlerin yükseldiği 1960'lı yıllardan, günümüze UNESCO'nun kültürel duyarlılığı olan kalkınma politikaları üretme çabasını yaratıcı kentler ağına belirli ölçüde taşımaya çalışmıştır. Bu çabalara karşın yaratıcı kentler ağı, kültürün nicel göstergeler yoluyla ifade edilmesini zorunlu kılan bir yapıya dönüşmekte; kültürel sürdürülebilirlik, teknik raporlamalar, proje çıktılarıyla tanımlanır hale getirilmeye çalışılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma amaçları ve kültür arasındaki çelişkili birlikteliğin çözümü, kültürü ölçme ve değerlendirme yöntemlerine aranmaktadır. Bu nedenle, UNESCO'nun paylaştığı kültür kavrayışı zayıflayarak, kalkınma amaçlarının yaşam pratikleriyle kurduğu bağ giderek zayıflamaktadır. Kültürel sürdürülebilirliği teknik raporlamalara, sınırlı bir uygulama alanına indirmek, kavramın toplumsal boyutunu arka planda bırakmaktadır. Bu noktada, sürdürülebilirliğin araçsallaşmasına yönelik eleştiriler özellikle dikkat çekicidir. Harvey (2021), sürdürülebilirlik kavramına temkinli yaklaşmakta; bireylerin ve toplumların bir şeyi "sürdürmek" istemesinin, tek başına anlamlı bir politik çerçeve sunmadığını vurgulamaktadır. Harvey (2021)'e göre asıl soru, "tam olarak neyi, kim için ve nasıl sürdürmek istiyoruz?" sorusudur. Bu bağlamda sürdürülebilirlik, yalnızca çevresel veya ekonomik hedefler doğrultusunda teknik çözümler üretmekle sınırlanamaz; toplumsal ilişkilerin, üretim biçimlerinin ve yaşam pratiklerinin bütünlüklü biçimde dönüşümünü içeren bir politik projedir. Sürdürülebilirliği yalnızca ölçülebilir hedeflerle sınırlayan anlayış,

Harvey'nin uyardığı biçimiyle, kavramı teknik ve yönetsel meseleye indirgeme tehlikesini taşımaktadır. Sürdürülebilirliğin yanına gelecek tüm kavramlar, mevcut üretim ve tüketim biçimlerinden bağımsız düşünülemez; asıl mesele, nasıl bir toplumda yaşamak istediğimizdir (Harvey, 2021). Sürdürülebilir ekonomi, çevre, mimari ve benzerleri gibi sürdürülebilir kültür de toplumsal dönüşümden bağımsızlaştırıldıkça, yalnızca mevcut ekonomik sistemin yeniden üretimine hizmet eden bir araca dönüştürür. Kültürel sürdürülebilirliği toplumsal proje olmaktan çıkarak teknik bir hedefe sabitler.

Bu doğrultuda, bu çalışma, UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı çerçevesinde kültürel sürdürülebilirliğin hangi yönlerden toplumsal bir proje olma niteliğinden uzaklaştığını ele alacaktır. Kültürel sürdürülebilirlik ve ölçülebilir kalkınma amaçları arasındaki gerilimi bu tehlikeli uzaklığın merkezine koyacaktır. Yaratıcı kentler politikalarının tarihsel gelişimi, kalkınmayla kurduğu ilişki, bu ilişkinin mekânsal yansımaları makalenin ilk bölümünde ele alınacaktır. Ardından yaratıcı kentlerin dağılımındaki bölgesel dengesizlikler, bu dengesizliğin kültürel üretim biçimlerine etkisi tartışılacak; yaratıcı kentlerin, mekânın üretimiyle nasıl iç içe geçtiği gösterilecektir. Bu tartışmalar, kültürel üretimi ölçülebilir kılma çabalarının ne türden eleştirel sorunlara yol açtığını açığa çıkarmayı hedefleyecektir. Çalışmanın odak noktasını, UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı'na müzik temasıyla 2019 yılında katılan Türkiye'den Kırşehir örneği oluşturmaktadır. Çalışma, müzik kenti Kırşehir'de 2021–2025 yılları arasında yürütülen nitel saha araştırmasına dayanmaktadır. Derinlemesine görüşmeler, katılımsız gözlemler, araştırmacının tuttuğu saha günlükleri doğrultusunda şekillenen bu süreçte; yerel müzisyenler, kültür politikalarını belirleyen aktörler ve kurum temsilcileriyle yapılan görüşmeler, Kırşehir'in yaratıcı müzik kenti olarak yapılandırılmasında karşılaşılan kültürel uyumsuzlukları, uygulama zorluklarını ve sahadaki karşılıklarını ortaya koymaktadır.

Kentin müzik kimliği; usta-çırak ilişkisine dayalı bilgi aktarımı, sözlü kültür, düğünler gibi formel olmayan pratikler üzerinden sürdürülmesine rağmen, bu üretim biçimleri uluslararası göstergelere uyarlanabilirlik açısından çelişkiler barındırmaktadır. Kültürün "ölçülebilir" hale getirilmesi yönündeki baskılar, yerel kültürel üretimi ya dönüştürmekte ya da sistem dışına itmektedir. Bu bağlamda, Kırşehir örneği yalnızca yerel politika analizi değil, kültür ve kalkınma arasında kurulan yapısal ilişkinin eleştirel çözümlemesini mümkün kılmaktadır. Makale, yaratıcı kent politikalarının kültürel sürdürülebilirliği destekleyip desteklemediğini sorgularken, kültürün ekonomik, turistik, raporlanabilir çıktılar üzerinden tanımlanmasının yaratıcı kent idealiyle nasıl çeliştiğinin altını çizecektir. Kültür politikalarının yalnızca göstergelere indirgenemez olduğunu, yerel ve topluluk temelli üretim biçimlerinin kültür politikalarının dışında bırakılmasının ne türden sonuçlara yol açabileceğini göstermesi bakımından Kırşehir'in müzik kenti deneyimi özel bir örnek sunacaktır.

UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı ve Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirliği kültürel ve kentsel düzeyde gerçekleştirme ideali UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı'nın oluşturulmasındaki temel itkidir. Yaratıcı Kentler Ağı, kültür ve kent üzerine bağımsız pratiklere sahip olsa da ağın temel referans noktalarından ilki; Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilen sürdürülebilir kalkınma amaçlarıdır. En yalın tanımıyla "maddi ve gayri maddi kaynakların kuşaktan kuşağa aktarımı" anlamına gelen sürdürülebilirlik, Birleşmiş Milletler Milenyum Amaçları sonucunda küresel kalkınma politikalarının merkezine yerleşmiştir. Sürdürülebilirliğin dönüm noktası sayılan Milenyum Amaçları'nın (2000), hemen ardından, 2004 yılında kurulan UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı, bu amaçları temel ilke kabul etmiştir. 2015 yılında, "The Millenium Development Goals Report" metninde milenyum amaçlarının başarısız olduğu noktalar ilan edildikten sonra, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları geliştirilmiş, bu yeni amaçlar yaratıcı kentler ağı ve sürdürülebilirlik arasındaki bağı daha da güçlendirmiştir. Bu yeni on yedi amaç içinde, özellikle on birinci amaç "sürdürülebilir kentler ve topluluklar", yaratıcı kentler ağını doğrudan beslemiştir. Birleşmiş Milletler tarafından on beş yıl arayla iki farklı amaç seti oluşturulsa da bazı ortak bileşenler öne çıkarılmıştır:

- Yoksulluğun ve açlığın sona erdirilmesi
- Eğitime erişimin sağlanması
- Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi
- Çevresel sürdürülebilirlik ve iklim eylemi
- Sağlık hizmetlerine erişimin artırılması
- Küresel iş birliği ve ortaklıklar geliştirme

UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı, yukarıdaki ortak amaçlara paralel biçimde kentlerde yoksulluğun giderilmesi, eğitim ve sağlık alt yapısının güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği için harekete geçmiştir.

Ağ, küresel amaçların doğrudan yansıması olsa da onu özgün kılan bu amaçlar setine kültürel üretim, tüketim pratikleriyle ulaşma çabasıdır:

Yaratıcı kentler ağı, üye şehirler tarafından yürütülen, kültürü, yaratıcılığı kentsel kalkınmanın temel bileşeni haline getirmeyi amaçlayan girişimleri teşvik etmek, desteklemek, bu süreçte kamu, özel sektör, sivil toplum paydaşları arasındaki ortaklıkları öne çıkarmak, şehirler arasında en iyi uygulamaları paylaşmak, kültürel endüstrileri teşvik etmek ve kültürü kentsel kalkınma planlarına entegre etme taahhüdünde bulunur. (UNESCO, 2004)

UNESCO tarafından paylaşılan yukarıdaki misyon bildirimi kültürel üretimleri, yaratıcılığı sürdürülebilir kalkınmanın stratejik bir unsuru olarak benimseyen kentler arasındaki iş birliğini güçlendirmek amacıyla kurulduğunu vurgular. Yaratıcı kentlerin kültürle kurduğu bu bağlantının asıl sebebi kültürel sürdürülebilirliğe kalkınma amaçları içinde doğrudan yer veril(e)memesidir. Gerber (2019), UNESCO'nun

1960'lı yıllardan, günümüze kültürün bir kalkınma amacı olarak belirlenmesi için çalışmalar yaptığını ancak somutlaştırılabilir, hesaplanabilir ve ölçülebilir olmaması nedeniyle sorunlarla karşılaşıldığının altını çizer. Sürdürülebilir kalkınma hakkında üzerinde durulması gereken en temel konulardan biri kalkınmanın çevresel, ekonomik ve kültürel boyutlarının beraber düşünülmesi gerektiği olduğundan (Throsby, 2017), kültürün kalkınmaya dâhil edilmesi adına çözümler geliştirmiştir.

En geniş anlamıyla bir yaşam pratiği olan kültürü sürdürmenin ne anlama geldiğini belirlemek veya kültürü sürdürmenin somut çıktılarını ortaya koymak beraberinde bazı uygulama zorluklarını getirdiğinden, bu zorlukları, ölçülemeyen kültürel amaçları çözüme kavuşturma görevi yaratıcı kentler ağına verilmiştir. MONDIACULT: Declaration on Cultural Policies and Sustainable Development (2022), ağıncültürle olan bağlantısını kurgulayan temel metindir. Konferansın (2022), üç ilkesi bulunur: kültürel üretimin, tüketimin tüm yurttaşlar tarafından erişilebilir ve katılımcı biçimde deneyimlenmesi temel ilkedir. Sanat üretimlerinde özerklik, kültürel çeşitlilik bu ilkeye ulaşılması için benimsenir. Konferans bildirgesinde öne çıkarılan bir diğer nokta, kültürün korunmasının ancak onun canlılığının sürdürülmesiyle mümkün olabileceğidir. Kültürel mirasın değişmeden muhafaza edilmesinden ziyade, toplumsal pratikler içerisinde yaşatılarak aktarılmasının altı çizilir.² Bu sürekliliğin sağlanmasında dijital teknolojilere ve yaratıcı endüstrilere anahtar rol verilir. Kültürün dijital ortamda korunması, yaygınlaştırılması, daha geniş kitlelere ulaştırılması, çağın gerekliliklerine uyum sağlayan dinamik bir kültürel ekosistemin inşası açısından kritik bir unsur olarak değerlendirilir. Nihayetinde yaratıcı kentler için yaratıcılık, durağan olmayan bir kültürel üretim sürecinin parçası olarak görülmektedir. Kültürel üretimler ekonomik kalkınmanın unsuru kılınarak ayakta kalabilecek, ayakta kalan ürünler ise sürdürülecektir (MONDIACULT, 2022). Bu çerçevede, yaratıcı kentlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine nasıl katkı sunduğu, sürecin nasıl değerlendirildiği kritik bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Kültürel üretimlerin ekonomik kalkınmaya eklemlenmesini teşvik eden UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı, kentlerin yaratıcı potansiyelini belirli göstergeler doğrultusunda ölçmeyi ve yapılandırmayı amaçlamaktadır. Yaratıcı kentler ağının üzerine temellendiği temel konferanslar dışında başvuru kriterleri kentlerin sahip olduğu yaratıcılığı nasıl tanımlayacağını ve ayakta tutacağını göstermektedir.

- Yaratıcı Alan,
- Genel Sorular,
- Aday Şehir Tarafından Ağa Sunulan Karşılaştırmalı Avantajlar,
- Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Ulaşmaya Sunulacak Katkılar,
- Ağa Bağlılık,
- İletişim materyalleri

2 UNESCO (2023), tarafından yayımlanan *Living Heritage: Safeguarding without Freezing* başlıklı raporda ifade edildiği gibi, kültürel mirasın korunmasında temel ilke, onu durağanlaştırmak ya da tarihsel bir kalıntı gibi 'dondurmak' değil; aksine, toplulukların günlük yaşamlarında bu mirası yaşatarak sürdürebilmelerini desteklemektir. Bu yaklaşım, kültürel mirasın canlı, dönüşen ve topluluklar tarafından yeniden anlamlandırılabilen bir pratik olarak ele alınmasını esas alır.

UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı 2025 Başvuru Kriterleri yukarıda sıralandığı üzere toplam altı bölümden oluşmaktadır. (UNESCO, 2025) Yukarıdaki tüm bölümler kentlerin başvurusunda sayısallaştırmayı teşvik eden yanıtları kapsasa da özellikle “Aday Şehir Tarafından Ağa Sunulan Karşılaştırmalı Avantajlar” bu yanıtların doğrudan beklendiği başlıktır:

Kültür sektörünün, özellikle ilgili yaratıcı alanın günümüzdeki ekonomik önemi ve dinamizmi hakkında bilgiler sunulmalıdır. Bu bilgiler, ekonomik kalkınmaya, istihdama, kentteki kültürel işletmelerin sayısı gibi konulara dair veri, istatistikler ve diğer göstergelerle desteklenir. (UNESCO, 2025)

Aday kentler başta ilgili yaratıcı alanları olmak üzere öne çıkarılabilecek yerel, uluslararası temel kültürel varlıklarını sunmaya davet edilmektedir. Kentlerin liste vb. sunmaktan kaçınmaları bunun yerine, kentin kültürel, yaratıcı varlıklarının doğru bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak adına verilerle ve örneklerle desteklenen özlü, ilgili bilgiler sunmaları önemle tavsiye edilmektedir. (UNESCO, 2025)

UNESCO tarafından yukarıda belirlenen kriterler sadece kentler ağına başvuru süreci ile sınırlı değildir. Kentlerden yaratıcı kalabilmeleri adına kültürel üretimlerini nicel olarak raporlamaları, ölçülebilir hâle getirmeleri beklenir. Ağın, sürdürülebilir kalkınmanın kentsel boyutta gerçekleştirilmesi için oluşturulduğu hesaba katıldığında UNESCO kriterlerinin kalkınma amaçlarına paralel biçimde belirlenmesi olağan kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler (2014), “Prototype Global Sustainable Development” Raporu’nda yer alan “ilerlemenin ölçülmesi” bölümünde sürdürülebilirliğin nasıl ölçüleceğini tarif eder. Fizikçi Bohr’un “Hiçbir şey ölçülene kadar var değildir.” ifadesine yapılan atıfla başlayan raporda üç temel ölçme yaklaşımı benimsenir:

- Uluslararası Olarak Kabul Edilmiş Taahhütlere Dayalı Ölçüm
Resmi göstergeler, veriler kullanılarak belirli hedeflere yönelik ilerleme değerlendirilir. Ancak bu göstergeler bilimsel ölçütlere değil, çoğunlukla siyasi kararlarla belirlenen hedeflere dayanır.
- Analistler ve Bilim İnsanları Tarafından Önerilen Bütünleşik Göstergeler
GSYİH gibi ekonomik ölçütlerin sürdürülebilir kalkınma açısından revize edilmiş versiyonları geliştirilir. Bu yaklaşım resmi verilere dayanır ancak göstergeler farklı bakış açılarına göre değişiklik gösterebilir.
- Büyük Veri ve Alternatif Veri Kaynaklarına Dayalı Ölçüm
Uydu görüntüleri, mobil ağ verileri, trafik akışı gibi resmi olmayan ve yüksek frekanslı veri kaynakları kullanılır. Bu yöntem daha hızlı ve düşük maliyetlidir ancak teknik olarak daha karmaşıktır. Birleşmiş Milletler (2016), hesaplama ve ölçme pratiklerinin marjinalize edilmiş gruplar ve azınlıkların haklarını koruyan birincil uygulamalar arasında yer aldığını vurgular. Bu nedenle, sayma ve hesaplama yöntemlerini sürdürülebilir-

liğin merkezine yerleştirir. Ancak bu yaklaşım, kültürü sürdürme ve ölçülebilir kalkınma arasındaki gerilimi beraberinde getirir. UNESCO'nun sürdürülebilir kalkınma amaçlarına paralel olarak belirlenen değerlendirme sistemleri, yaratıcı kentlerin üretimlerini ölçülebilir göstergelerle ifade etmesini talep etmekte, bu durum yerel kültürel pratikleri nicel kriterlere uydurma zorunluluğu doğurmaktadır.

Yaratıcı Kentlerin Nicelleştirilmesi ve Kültürel Ölçülebilirlik

Kültürel üretimin ölçülebilir biçimde değerlendirildiği türden bir yaratıcı kent modeli, Lefebvre'nin soyut mekân kavramına paralellik gösterir. Lefebvre'e göre (2023), soyut mekân, kapitalist üretim ilişkileri içinde şekillenen, homojenleştirilen, ölçülebilir hale getirilen bir mekân formudur. Devlet, piyasa ve küresel ekonomik sistemler aracılığıyla belirlenen bu mekân, niceliksel göstergeler üzerinden tanımlanır. Haritalar, istatistikler, ekonomik göstergeler, veriler, planlama belgeleri ve kalkınma projeleri bu soyut mekânın birincil araçlarıdır. Kültürel üretim süreçleri ve mekân politikaları hesaplanabilir hale getirildikçe, kentin yaratıcılığı, kültürel mirası, giderek metalaşan soyut bir mekâna dönüşmektedir. Yaratıcı Kentler Ağı'na dâhil olmak isteyen kentlerden de belirli niceliksel göstergeleri sağlaması beklenir. Kültürel sürdürülebilirlik gibi nitel kavramlar, belirli veri setleriyle, ölçülebilir göstergelerle, ekonomik katkılarla hesaplanabilir hale getirildiğinden soyut mekânın doğasını yansıtır. Lefebvre'in eleştirdiği bu süreç, mekânın tarihsel, toplumsal ve kültürel özgünlüklerini baskılayarak onun yalnızca ekonomik bir kaynak olarak değerlendirilmesine neden olur. Üstelik yaratıcı kent ağlarında olduğu gibi nitelikleriyle öne çıkarılan mekânlar küresel düzeyde eşitsizliklere sahiptir ya da örtük nicel yapılara dönüşmektedir. Lefebvre (2023), niteliksel özgünlüğün vurgulandığı mekânlarda üretici olmayan bir harcamanın, geniş bir israfın, şeylerin, simgelerin aşırı biçimde feda edilerek niteliksel özgünlüklerin vurgulandığını belirtir. Bu vurgu, sayılamayan, ölçülemeyen kentlerin niteliklerine değil, o niteliklerin nasıl tüketileceğine yapılır.

Ortaya çıktığı ilk andan itibaren kültürel üretim ve tüketim pratikleriyle ekonominin yeniden yapılandırılmasını amaçlayan yaratıcı kentler³, niteliği yalnızca ekonomik çıkarlar doğrultusunda araçsallaştırmaya devam eder. Geleneksel fabrika kapitalizminin veya enformasyon temelli kapitalizmin güçlü olmadığı kentler, büyük bir titizlikle yaratıcılığın, Lefebvre'in ifadesiyle boş zaman etkinliklerinin yükseldiği yerler olarak konumlanır. Fabrika kapitalizminin geçerliliğini yitirdiği veya fabrikaların çevresel ve

3 Yaratıcı kentler kuramının önde gelen isimlerinden biri olan Florida (2002), ekonomik kalkınmada başarıya ulaşmak isteyen kentlerin, fabrika kapitalizmine ve maddi üretime dayalı sistemlerle kalkınma amaçlarına ulaşamayacağını belirtir. Ona göre (2002), yaratıcı olmayan kentler rekabet gücünden yoksundur, buna bağlı olarak küresel düzeyde ekonomik gerileme riski taşımaktadır. Yazar (2018), yaratıcı şehir modelinin başlangıçta kültürel ve ekonomik dinamizm vadettiğini, ancak zamanla toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren ve mekânda dışlayıcı yapılar üreten sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir.

toplumsal tahribata yol açtığı bölgeler hızla deniz, güneş, kültürel miras ve turistik maceralar adresine dönüşmektedir. (Harvey, 2022; Pratt, 2009; Urry, 2022.)

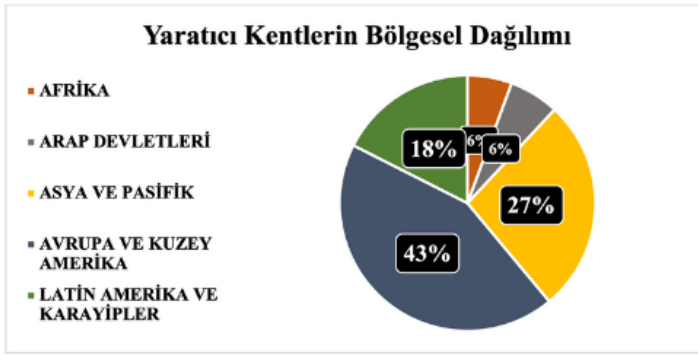
Hızlandırılmış büyümenin sonuna doğru, aynı ülkeler mekânın kültürel tüketim için, kültürün kendisi için, turizm ve boş vakit için, büyük gelecek vaat eden sanayiler için mekânın kullanılmasını keşfederler. Bunun üzerine bu ülkeler “bella epoque” döneminde yıktıkları şeyleri büyük masraflarla yeniden inşa ederler. Yıkıcı inisiyatifler tamamen başarılı olmamışsa “renovasyon” yoluna gidilir, ardından taklit yapılır, kopyalanır, “neo – feşmekân” icat edilir, büyüme çılgınlığı içinde yok edilmiş olan şeye tapılır. (Lefebvre, 2023, s.362)

Renovasyonun mekânları aynı zamanda küresel düzeyde kentler arasındaki eşitsizlik örüntülerinin en belirgin göstergeleridir. Kültürel üretim, yaratıcılık, ekonomik kalkınmanın panzehri sayılsa da ayrımlar yaratarak, kentleri boş zaman etkinliklerini pekiştiren turist mekânları ve üretim mekânları olarak ikiye böler. Beck’in (2019) “risk toplumu” yaklaşımı ise bu gizlenmiş görüntünün altında yatan toplumsal eşitsizlikleri ortaya koyar. Yaratıcı kent olarak sunulan yerler, çoğu zaman geçmişte riskin, felaketin ve eşitsizliğin yaşandığı mekânlardır. Beck (2019) ’in dikkat çektiği Bhopal (Hindistan) ve Vila Parisi (Brezilya) gibi örnekler, riskin küresel ölçekte bu yükü nasıl taşımaya devam ettiğini göstermektedir.

Günümüzde ise bu bölgelerin, geçmişteki tahribatların üzeri örtülerek yaratıcılıkla sahneye çıkarılması, yaratıcı kentlerin yalnızca potansiyel vaat eden alanlar değil, aynı zamanda hafızasızlaştırılmış risk mekânları olarak işlediğini ortaya koyar. Stylianou – Lambert, Boukas ve Bounia (2015), turizm için paketlenen kültürel mirasın, yerel toplulukların kültürel üretimle ilişkilerini kaybetmesine yol açtığını, böylece kültürün topluluk hafızasının taşıyıcısı olmaktan çıkarak ekonomik kalkınmaya hizmet eden bir araca dönüştüğünü belirtir. UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı içerisinde, turizmin doğrudan etkisi altında olan Güney Avrupa kentleri, gastronomi, zanaat, müzik gibi kültürel üretimlerle öne çıkarken; ekonomik olarak daha güçlü, dijital altyapısı gelişmiş Kuzey Avrupa kentleri, medya sanatları, tasarım, yeni medya teknolojileri gibi yaratıcılık alanlarında ön plana çıkmaktadır. UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı’na gastronomi ve zanaat temalarıyla Avrupa’dan dâhil olan toplam yirmi kentten yalnızca Östersund (İsveç) ve Bergen (Norveç) Kuzey Avrupa bölgesinde yer almaktadır (UNESCO, t.y). Geriye kalan Güney Avrupa yaratıcı kentleri gastronomi, zanaat gibi kültürel üretim alanlarını, büyük oranda turizm endüstrisiyle ilişkili bir ekonomik kalkınma amacını benimsemişlerdir. Bu eşitsiz

dağılım, kültürel hafızanın gelişmiş ülkelerde sürdürülmesi potansiyeline sahipken, kalan ülkelerde kültürün yalnızca turizm odaklı politikalar aracılığıyla yaşatılmaya çalışılmasını, onu sürdürmekle tahrip etmek arasındaki ikilemi beraberinde getirir. Üstelik eşitsizlik küresel düzeyde daha çarpıcı biçimde kendini gösterir. UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı, sürdürülebilirlik ilkesine referansla bu eşitsizliği ortadan kaldırmak adına az gelişmiş ülkelerin başvurularını diğer kentlere kıyasla daha büyük bir hassasiyetle değerlendirdiğini vurgulasa da (MONDIACULT, 2022), ağdaki kentlerin durumu sürdürülebilirlik ilkesiyle tutarlı değildir.

Şekil 1: Yaratıcı Kentlerin Bölgesel Dağılımı

Kaynak: Şekil 1, araştırmacının yüksek lisans tezinden alınmıştır.
(Doğan, 2024)

Yukarıda Şekil 1’den takip edileceği üzere UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı’nda kentlerin büyük çoğunluğu Avrupa, Kuzey Amerika, Asya ve Pasifik bölgelerinden oluşmaktadır. UNESCO (2024), tarafından yaratıcı kentlerin bir değerlendirilmesi yapıldı, söz konusu sorunu giderme amacıyla üretilen “Impact of the UNESCO Creative Cities Network at Local, National, International Level” son raporunda az gelişmiş ülkelerin üye sayısının artırılması ve dört yıl boyunca özellikle üye kentlerin aktifliğini gözlemleyebilmek adına raporlama faaliyetlerinin takip edilmesi öngörülmüştür. Ancak söz konusu rapor, güncel haliyle eşitsizlik örüntülerinin bir yansımasıdır. Raporda (2024), yüksek gelirli, üst orta gelirli, orta ve düşük gelirli, az gelişmiş olmak üzere kentler dört grupta sınıflandırılmış, kentlerin rapor faaliyetleri “sürdürülebilir kalkınma ile bağlantılı en az 1 okunabilir rapor” başlığı altında sıralanmıştır. Kültürle kalkınma hedefinde somut adımlarını raporlayabilen kentler incelendiğinde, 163 “okunabilir raporun” 100’ünün yüksek gelirli kentler tarafından teslim edildiği görülmüştür. Türkiye’den ağı dâhil olan kentler arasında gastronomi alanında Gaziantep, Hatay, Afyon; zanaat alanında Kütahya; tasarım alanında İstanbul, müzik alanında Kırşehir bulunmaktadır. Bu kentler arasında özellikle ölçülebilir kültürel göstergeleri raporlayabilenlerin, İstanbul ya da Gazian-

tep gibi turizmle iç içe olmasına bağlı olarak ekonomik göstergeleri kolaylıkla ifade edebilen kentler olduğu görülmüştür. Buna karşın, yerel müzik kültürü üzerine yükselen Kırşehir'in, nicel kriterler sebebiyle raporlama aşamasında zorluklarla karşılaştığı, herhangi bir raporu bulunmadığı tespit edilmiştir. İzleme raporunda yer alan bulgular, kültürel sürdürülebilirliğin daha çok ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde mümkün olabildiği; turizm odaklı ülkelerin kültürü paketleme riski taşısa da belirli çabalar gösterdiği; gelişmemiş kentlerin kültürü sürdüremediği yönünde tablo çizmektedir. Ancak ortaya çıkan sonuç, hem yanıltıcı hem de derinlemesine bir analiz sunmaktan uzaktır. Gerçekte, bazı kentlerde kültür farklı biçimlerde varlığını sürdürüyor olabileceği gibi kültürün sürdürülemezliği ardında yatan ekonomik, politik tarihsel nedenler raporda görünür değildir. Goldstone (2003), kültürel istatistikler üzerine analizinde, kültürel faaliyetlerin nicel biçimde ölçülmesine yönelik çabaların sınırlılıklarına dikkat çekmekte; kültürün, büyük ölçüde nitel, deneyimsel ve bağlama özgü olduğu için, geleneksel istatistiksel yöntemlerle tam anlamıyla temsil edilmesinin güçlüklerini belirtmektedir. Ancak bundan daha önemli olan asıl nokta; mevcut kültürel istatistiklerin, kültürü dışlayan niteliğidir. Goldstone (2003), kültürel istatistiklerin, eğitim, nüfus, sağlık gibi diğer sosyal alanların aksine dışlayıcı olduğunu belirtir; istatistiklerde sadece pazarlanabilir kültürel ürünlere odaklanıldığını, piyasaya katıl(a)mayan ülkelerin, mevcut istatistiklerin bakış açısına göre 'kültürlü' sayılmadığını vurgular. Aslında kültürel istatistik, saymaktan çok dışlama sürecidir. (Goldstone, 2003) Dolayısıyla kültürü tanıma olanağı kısıtlı olan istatistiklerin, kültürün sürdürülebilirliğine katkı vereceğini benimsemek en iyi ihtimalle iyimserliktir. Nihayetinde yaratıcı kentler ağı, kendi eleştirisini de ölçülebilirlik çerçevesinde verdiğinden öz düşünüm süreçleri kültürü sürdürmek yerine toplumsal eşitsizliği yeniden üreten yapılara dönüşme tehlikesi taşımaktadır.

Yöntem⁴

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemine dayanır. Nitel araştırmalar, kültürel pratiklerin bağlam içerisinde, derinlikli, çok yönlü kavranmasına olanak tanıyan teknikleri içerir. Nitel veri, sayılarla ifade edilemeyen anlamların izini sürebilmek için anlatılar, imgeler, söylemler ve gündelik deneyim biçimlerinden oluşur (Punch, 2014, s. 58). Bu nedenle çalışmada yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme, katılımsız gözlem teknikleri birlikte kullanılmış; veri üretimi süreçleri araştırmacının saha deneyimiyle harmanlanmıştır. Derinlemesine görüşmeler, özellikle sözlü kültür aracılığıyla bilgi aktarımının sürdürüldüğü abdal müzisyenlerle yapıldığından anlatıların, deneyimlerin serbestçe aktarılmasına imkân sağlamıştır. Kırşehir'in kültür politikalarının planlama süreçlerinde yer alan Kırşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Kırşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ahiler Kalkınma Ajansı uzmanları ve Ahi Evran Üniversitesi Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi'nde görevli akademisyenlerle görüşülmüştür. Araştırma,

4 Bu çalışmada yer alan bazı saha verileri, araştırmacının daha önce yayımlanmış çalışmalarında kullanılmış olmakla birlikte bu veriler, farklı araştırma sorularıyla, farklı bir kuramsal çerçeveye yeniden ele alınmaktadır. Bu durum, çalışmanın yöntem bölümünde kapsamlı biçimde açıklanmıştır. Tüm içerik aktarımlarında akademik etik ilkelere uygunluk gözetilmiştir.

2021–2025 yılları arasında farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir. UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı’nın işleyişini ve yerel düzeydeki etkilerini daha güncel biçimde açıklayabilmek adına, 2025 yılı içerisinde Kırşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü’nde görevli kültür uzmanıyla ek bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşme aracılığıyla temin edilen Kırşehir’in yaratıcı kent izleme raporu, saha verilerinin güncel gelişmeler ışığında yeniden yorumlanmasına olanak tanıyan unsurlardan biri olmuştur. Kartopu örneklem yöntemiyle ulaşılan toplam 31 katılımcıyla yapılan görüşmelerin büyük kısmı Kırşehir’de, kalan kısmı Ankara’da yürütülmüştür. Görüşmelerin çoğu ses kaydıyla belgelenmiş; ses kaydı almanın mümkün olmadığı durumlarda ayrıntılı görüşme notları tutulmuştur. Araştırma verileri manuel tematik kodlama yöntemiyle analiz edilmiştir. İlk aşamada görüşmelerin tamamı deşifre edilmiş, ardından tekrar eden örüntüler üzerinden açık kodlama yapılmış, bu kodlar daha sonra tematik kümelere dönüştürülmüştür. Veriler arasındaki ilişkiler, anlatılardaki ortak yapılar göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Kodlama süreci tamamen manuel olarak yürütülmüş, dijital analiz yazılımlarına başvurulmamıştır. Katılımcılardan yapılan alıntılar, sırasıyla cinsiyet ve yaş gibi bağlamla ilişkili temel bilgilerle verilmiştir. Araştırmacı, saha boyunca tuttuğu günlüklerde yer alan gözlem ve oto-etnografik notlar aracılığıyla, saha ile araştırma soruları arasındaki ilişkiyi yalnızca dışarıdan bir gözlemle değil, öznel bir bağ üzerinden kurmuştur. Bu yöntemsel yaklaşım, kültürel üretimin yalnızca gözlenen değil, aynı zamanda deneyimlenen bir süreç olduğunu hatırlatarak, yaratıcı müzik kenti politikalarının sahadaki karşılıklarına dair katmanlı değerlendirme imkânı sunmuştur.

Bu çalışmada, daha önce analiz edilmeyen yeni verilere yer verilse de kullanılan verilerin bir bölümü, araştırmacının *Yaratıcı Müzik Kenti Kırşehir ve Sürdürülebilir Kültür* yüksek lisans tezinden, aynı döneme ait saha çalışmasına dayanan *Yaratıcı Müzik Kenti Kırşehir: Ustalardan Çıraklara El Verme* makalesinden elde edilmiştir. Bu çalışma kapsamında UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı’nın Kırşehir özelinde dördüncü yılını tamamlamasının ardından veriler yeniden ele alınmış, farklı kuramsal çerçeveye değerlendirilmiştir. Araştırmacının tezinde, müzik kenti Kırşehir’in sahip olduğu olanaklar/zorluklar araştırılırken; makalesinde bu olanaklardan biri olan usta–çırak ilişkisinin sürdürülebilirliğe etkisi tartışılmıştır. Tezindeki temel sorunsal, yaratıcı kent unvanının Kırşehir’in müzik alanındaki potansiyelini nasıl etkilediği, bu potansiyelin yerel dinamiklerle nasıl ilişkilendiğidir. Tezde, UNESCO ağına ilişkin bazı sınırlayıcı yapılar ile sürdürülebilir kalkınma söyleminin neoliberal içerimlerine dair eleştiriler yer alsa da bu değerlendirmeler betimsel düzeyde kalmış; veriler bu bağlamda yorumlanmamıştır. Makalede ise, Kırşehir’in yaratıcı kent kimliğini sahiplendiği ölçüde kültürel sürdürülebilirlik açısından bazı yapıcı adımlar atabileceğine dair politika önerileri geliştirilmiştir. UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı’nın kendisi, politikaları ya da ölçme yöntemleri analiz edilmemiş; eleştirel uğrak yerel uygulayıcılara yönelmiştir.

Bu çalışma önceki metinlerden farklı olarak, UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı’nı doğrudan araştırma nesnesi haline getirirken; ağıın kültürel sürdürülebilirlik politikalarının, kriterlerinin, UNESCO tarafından geliştirilen güncel izleme raporlarının

ve kalkınma amaçlarının ölçülebilir çıktılar haline getirilmesinin kentler üzerinde baskı mekanizmasına dönüşebileceğini ileri sürmektedir. Araştırmacının, saha boyunca abdal müzisyenlerin sahip olduğu kırılğan konumlarla karşı karşıya kalması, başlangıçta yaratıcı kent unvanının özellikle müzisyenlerin yoksulluğunu ortadan kaldıran bir çözüm aracı olabileceğine dair umut beslemesine neden olmuştur. Saha sonrası yapılan yeniden okumalar, saha günlüklerinin tekrar incelenmesi, kentin ağın içinde dört yılını tamamlaması üzerine oluşturduğu izleme raporunun tamamlanması, araştırmacıyı “iyimser olmayan bir umuda⁵” yöneltmiş; UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı politikalarının kültürel sürdürülebilirlik yönüyle yeniden değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu çerçevede, önceki saha verileri bu kez farklı bir kavramsal perspektifle yeniden okunmuş; çözümleme sürecine 2025 yılında gerçekleştirilen uzman görüşmesiyle elde edilen izleme raporu da dâhil edilmiştir. Böylelikle bu çalışma, daha önceki yayınların bir uzantısı ya da genişletilmiş versiyonu olmak yerine, veri sürekliliğine dayanan yeni bir tartışma başlatmayı amaçlamıştır.

Belirtilmesi gereken diğer nokta bu çalışma kapsamında belirgin biçimde kendini gösteren sürdürülebilir kalkınma ve kültüre yönelik yapısal eleştirinin birdenbire ortaya çıkmadığıdır. Araştırmacının bu konudaki ilgisi saha boyunca tutmuş olduğu günlüklerin bir bölümünde kendini göstermektedir. Aşağıda bir bölümü paylaşılan saha günlüklerinin olanak sağladığı gözlemlerden ve görüşmelerden elde edilen anlatılar, kültürel sürdürülebilirlik söyleminin neyi ölçülebilir olarak gördüğünü, bu süreçte neyi dışarıda bıraktığını sorgulayarak bu çalışmanın eleştirel analiz zemini oluşturmıştır.

Ankara’da Kırşehirililer Öğrenci Lokali’ndeyim. Burası yabancı bir sokak değil. Yıkılan Eski – Yeni bardan hemen aşağı inince. Eski Passage barın üstünde. Geniş salon büyüklüğünde mekân. Turuncu masa örtüleri. Masanın üstünde kesme cam. Salon düğünü mü desem? Eski nesil meyhane mi? Pavyon mu? Sandalyeler demir. Şu sırtı aralıklı üç bordo demirden oluşanlardan. Kocaman Atatürk portresinin yer aldığı sahnede o sandalyelerden var iki tane. Tam olarak sahne denilebilir mi? Emin değilim. Müzisyenlerin alkış beklediklerini sanmıyorum. Mikrofondaki müzisyen bahşişleri asılı. 20’likler, 50’likler. Henüz 100’lük görmedim. Ama hakkını vereyim bir tane 200’lük var. Karar verdim. Düğün gibi. Erkek düğünü. 8 Mart’a beş gün kala ikinci kadın olduğum mekân. Kimsenin rahatsızlık verdiği yok. Nazik davranılması gereken, iyi niyetli genç araştırmacıym onlar için. Mikrofonu asılan bahşişlerin yetersizliği hakkında yakınacakları uzak bir arkadaş. İki müzisyenle görüştüm. Keskinli Birol Taşan, Hacı Taşan’ın torunu. Kaman’lı Şerafettin Köylü. İkisinin müziği “benim bildiğim” bozlaklardan değil. Authentic Anatolian Project bozlağı değil bu. Olağan. Lokal, bağlamanın yerini

5 Eagleton (2017)’ye göre, iyimser olmayan umut, iyi olana neşeyle kapılmak değil, umutlanılması gereken olgunun gerçekliğini bütünüyle kavradıktan sonra onu başkalaştırma iradesine sahip olmakla yakından ilişkilidir.

saksafonun aldığı Turkish Indie müziğine pek uygun değil. Authentic çalıyor olsa mekân başka türlü tasarlanırdı ya da mekân başka türlü tasarlandığından Turkish Indie çalardı. Olağan olan bu mu gerçekten? Bazen veya çoğu zaman mekân, neyin olağan olacağını baştan belirliyor. “Bahçe Duvarı’ndan Aştım’dan” hemen sonra “Walking on a Dream’dan, We Are People’in” duyulabileceği bir ‘Bozlak House’ planlıyorum kafamda. Belki de bu lokalin gündeliğiyle uyuşmayacak kadar idealist, soyut, tasarlanmış bir yer. Ama ya biri bunu ciddiye alıp kâğıda dökse? Diyelim ki kültür politikası uzmanları zihinlerinde, kâğıt üzerinde bir “Creative Bozlak House” tasarlasa – tıpkı şu an bu gürültü içinde hem de uzman değilken benim aklımdan geçtiği gibi. Sorun bu mekânın mümkün olmayışı değil; sadece tasarlanarak mümkün kılınmaya çalışılması olurdu. Oysaki Lefebvre (2023), için mekân tasarıyla sınırlı kalamaz. “Bozlak House” içindeki bireylerin, toplulukların hareketiyle başlar. Mekânın temsilleri, bilginlerin, şehircilerin, “parçalayan”, “düzenleyen” teknokratların, mekânı tasarıyla özdeşleştiren egemenlerin mekânlarıyken, temsil mekânları, yaşayanların, içinde oturanların, o mekânı kullananların, toplumsal ilişkilerin var olduğu mekânlardır (Lefebvre, 2023). Bana kalırsa Hayali Bozlak House ve Kırşehir Lokali arasındaki gerilim böyle başlar işte. Sanırım tasarlanan ve yaşanan arasındaki gerilim. Yaratıcı kentler bu gerilimi çözebilir mi sahiden? Yoksa kendileri de bir başka tasarımın, bir başka egemen mekânın parçası olarak bu gerilimi artırıp, üretir mi?

(Araştırmacının Saha Notu, 2022)

Ölçülmeyeni Ölçmek, Sayılmayanı Saymak: Müzik Kenti Kırşehir

UNESCO, kültürel sürdürülebilirliği teşvik etmek adına geliştirdiği ölçüm mekanizmalarıyla, kültürel üretimi bürokratik, ekonomik göstergeler üzerinden değerlendirmekte, böylece kültürel üretimin piyasa ilişkilerine eklemlenmesini teşvik etmektedir. Bu yöntemin kültürün ayakta kalması adına yol açtığı zorluklar, Adorno ve Horkheimer, tarafından ele alınan kültür endüstrisi teorisiyle berraklaşır. Kültür endüstrisinin temellerinin atıldığı, Aydınlanmanın Diyalektiği’nde (2014) ölçme, hesaplama, sayma saplantısının özerk kültürel üretimlerde bulunmayı nasıl güçleştirdiği aktarılır. Aydınlanma düşüncesi, bilimsel yöntemlerle toplumların ilerleyebileceğini, ekonomik, sosyal refahın sağlanabileceğini öngörse de Adorno ve Horkheimer (2014), için sayılarla gelen bu ilerleme, toplumsal ve bireysel gerilemeyle sonuçlanan bir mit olmanın ötesine geçemez. Aydınlanma, neden – sonuç ilişkisine, kanıtı ihtiyaç duymadan oluşturulan mitleri, ritüelleri, animistik inançları dışarıda bırakmasına karşın Adorno ve Horkheimer (2014), bu akılcılığı, mitolojiden kopma değil, mitolojinin farklı bir görünümüne bağlanma olarak tanımlar. Öyle ki aydınlanma düşüncesinin kendisi bir tür mit haline gelir; akıl ve sayı, modern dünyanın yeni mitlerine evrilir. Bu durum, sayılar dışında kalan her şeyin anlamını yitir-

mesiyle sonuçlanır. Ölçülemeyen ya da hesaplanamayan bireyler Aydınlanma ile birlikte ölçülebilir kılınmaya çalışılır. Sonuç olarak birey, varlığını yalnızca aydınlanmanın belirlediği sınırlar içinde sürdürür.

Bu durum yalnızca birey için değil, birey ve toplulukların birincil üretimi olan kültürel üretimlerde geçerlidir. Kültür endüstrilerinde merkezi önem taşıyan Odysseus örneği, Adorno'nun ve Horkheimer'in kültür ve sanat yapısı üzerine düşüncelerini yalın biçimde aktarır: Odysseus, evine ulaşmak için mürettebatıyla birlikte çeşitli tehlikeleri aşmak zorunda olan bir denizcidir. Bu tehlikelerin en büyüğü, sirenlerin büyülu sesleriyle söylediği dayanılmaz güzellikteki şarkıları duyan, dinleyen denizcilerin kendilerini suya atmalarıdır. Sirenlerin müziği, evine dönmek isteyen Odysseus ve mürettebatı için büyük bir tehlike oluşturur, çünkü Odysseus başta olmak üzere hepsi sirenlerin şarkısını duymayı ister. Adorno ve Horkheimer (2014), Odysseus'un tipik bir burjuva öznesi olduğunu, aklın ilkeleri uğruna bireysel arzularını feda ettiğini belirtir. Odysseus, sirenlerin sesine kapılıp onları takip etmemek için kendini geminin direğine bağlatsa da kulakları hâlâ bu tehlikeli sesleri duymak ister. Burjuva öznesi de aklın ilkeleri doğrultusunda isteklerine, arzularına karşı kendini bağlamış, onları feda etmiştir. Bu feda edişin çoğu zaman farkında değildir, çünkü eve ulaşmak ya da Aydınlanma düşüncesinde ilerlemek için bireyin yok edilmesi gereklidir. Odysseus'un burjuva öznesine benzeyen en kritik yönlerinden biri de gemi işçilerine olan yaklaşımıdır. Odysseus, sirenlerin sesine kapılmamaları için işçilerin kulaklarını balmumuyla tıkamıştır. İşçilerin görevi Odysseus'u güvenli bir şekilde evine ulaştırmak olduğundan, yolculuk boyunca sirenlerin şarkısını duymaz, onların sesiyle tanışamazlar.

Belirtildiği üzere, Aydınlanma düşüncesinin kurduğu bu tahakküm yalnızca bireysel düzeyde değil, kültürel üretim alanında da kendini gösterir. Kültürel üretimin var olabilmesi için özgünlük taşıması gerekirken, kapitalist üretim ilişkileri içinde ancak ölçülebilir olduğu sürece değerli kabul edilir. Bu nedenle, sirenlerin müziği, eve ulaştırmaya katkı sunmayacağından hatta eve ulaşmaya engel teşkil edeceğinden tehlikelidir. Bir başka şekilde ifade edilirse, ekonomik kalkınmaya ulaştırmaya katkı sağlamayacağı öngörülen kültürel ifadeler mutlaka ölçülmelidir. Neden – sonuç ilişkisi içinde değerlendirilmelidir. UNESCO'nun kültürel sürdürülebilirliği ölçmeye yönelik çabaları da Aydınlanma Düşüncesi'nin bir uzantısıdır: yaratıcı kentlerde kültürel üretimler ancak belirli göstergelerle ifade edilebildiği ölçüde tanınmakta, dolayısıyla ölçülemeyen, hesaplanamayan her şey sistemin dışında bırakılmaktadır. Tıpkı Odysseus'un sirenlerin şarkılarından kaçınması gibi, kültür endüstrisine uyumlanan, tamamen ekonomik çıkarlara hizmet eden kültür ürünleri, özerk ve özgün yapıtlardan ayrıştırılır. Kitlesele üretim mantığına dayanan kültür endüstrileri, kültürün özgün koşullarını hesaba katmaksızın herhangi bir ürün nasıl üretiliyorsa sanatı da aynı biçimde üretir. Bu nedenle Adorno (2021), bu endüstrinin ürünlerine “kültürel ürünler” denilmesini dahi hatalı bulur; kültür endüstrileri bağlamında kültür, bir daha geri dönmek üzere gözden kaybolur. Kitlesele üretim mantığına dayanan kültür endüstrileri, kültürün özgün koşullarını dikkate almaksızın, herhangi bir mal nasıl

üretiliyorsa sanatı da aynı biçimde üretir. Bu nedenle Adorno (2021), bu endüstrinin ürünlerine “kültürel ürünler” denilmesini dahi sorunlu bulur; çünkü kültür, bu bağlamda bir daha geri dönmek üzere gözden kaybolur.

Bu bağlamda, yaratıcı kent politikalarının kültürel üretimi ölçülebilirlik temelinde değerlendirmesi yalnızca kuramsal bir mesele değil; somut yerel uygulamalarda karşılık bulan yapısal bir gerilimdir. Titon (2009), UNESCO’nun kültürel miras politikalarına yönelik eleştirisinde bu gerilimi açık biçimde ortaya koyar. Ona göre (2009), UNESCO kültürel çeşitliliği, eşitliği ve bağlantısallığı teşvik etmeyi hedeflese de merkezi ve uzaktan işleyen yapısı nedeniyle sahayla kalıcı, yatay ilişkiler kurmakta zorlandığından kültürü, yerel düzeyde sahici biçimde sahiplenemez. Saha temelli ilişkilerin zayıflığı nedeniyle yerel deneyimler, bağlamsal bilgiler, gündelik üretim biçimleri ihmal edileceğinden yukarıdan-aşağıya işleyen uzman merkezli koruma modelleri yerine, yerel topluluklarla karşılıklı öğrenmeye dayalı, katılımcı ve eşitlikçi modeller benimsenmelidir (Titon, 2009). Bu öneri, kültürün uzaktan hesaplanabilir çıktılarla, raporlarla ölçülebileceğini değil; yaşantıya, hafızaya ve ilişkisel süreçlere dayalı sürdürülebileceğini hatırlatır. Titon’un yaklaşımı, kültürel göstergelerin niteliğini, işlevini yeniden düşünmeyi de gerektirir. Badham (2009) ve Duxbury (2005), kültürel göstergelerin yalnızca teknik araçlar olarak ele alınamayacağını, kültür politikalarının deneyimsel, bağlamsal yönleri dikkate alarak kurgulanması gerektiğini vurgular. Özellikle Badham (2009), göstergelerin performans ölçümüne indirgenmesinin topluluk temelli kültürel üretimi görünmez kıldığını belirtir. Ona göre (2009), toplumsal katılımı önceleyen politikalar, nicel ölçütlerden çok bağlamsal ve deneyimsel yaklaşımlar aracılığıyla daha adil, kapsayıcı sonuçlar doğuracaktır. Benzer şekilde Duxbury (2005), kültürel göstergeler alanının yalnızca ölçüm teknikleri açısından değil, kuramsal düzeyde derinleştirilmesi gerektiğini savunur. Dolayısıyla kültürel göstergelerin yerel toplulukların özgün koşullarını, farklılıklarını esas alan yaklaşımlarla birlikteliği önemlidir.

Müzik Kenti Kırşehir

Kültürel sürdürülebilirliğe ilişkin ölçülebilirlik temelli sorunlar, yerel pratiklerin karmaşıklığını göz ardı etme riski taşır. Bu durumun somut ve çarpıcı bir örneği, müzik temasıyla UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı’na dâhil edilen Türkiye’den Kırşehir kentinde gözlemlenmektedir. Burada kültürel üretim, raporlanabilir projelerden çok, anlatılar, tarihsel hafıza, usta-çırak ilişkisi üzerinden şekillenen, nicel ölçütlerle uyumlu hale getirilemeyen gündelik pratiklerle sürdürülmektedir. Kırşehir’in müzik kenti olarak UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı’na dâhil olmasının ölçülebilir kültürel pratiklerle ilişkisi, yalnızca raporlama süreçlerinde UNESCO’nun beklentilerini karşılayamamasıyla sınırlı değildir. Kentin müzikal kimliği, doğrudan rakamlarla, istatistiklerle ya da kategorik sınıflandırmalarla ifade edilmekten çok, anlatılar ve yaşanmışlıklar üzerinden inşa edilir. Bu durum, henüz en başında özellikle abdal müzisyenlerin kimliklerini ve müzikal pratiklerini ifade etme biçimlerinde belirgin bir şekilde gözlemlenir. Saha çalışmaları sırasında, müzisyenlere abdallık kimliğiyle ilgili yöneltilen sorular, sayısal veriler ya da tanımlayıcı kategoriler yerine, onların kendi geçmişlerine dair anlatılar, kişisel hikâyeler aracılığıyla yanıtlanmıştır.

Görsel 1: Kırşehir’de Bir Duvar

Kaynak: Araştırmacının yüksek lisans tezinden alınmıştır. (Doğan, 2024)

Tarihselleştirme, gruplandırma, tasnif etme veya rakamsal karşılıklar üretme gibi akademik ya da politik süreçlere başvurulmamış, bunun yerine kimlik, sözlü kültürün bir parçası olarak, deneyimler ve hikâyelerle aktarılmıştır:

“Şimdi Abdal kimdir? Biz Horasan’dan, İran’dan gelmiş, Hz. Ali’nin mirasının taşıyıcılarıyız yani. Bu tarihi bilen biri anlatır. Asıl olan abdal gönlü güzel olan demektir. Bizler çok iyi insanlarızdır yani. Hak yemeyene, haramda, onda bunda gözü olmayan insanlara abdal denir. Düğünlerde eğlendirene, türküyü, sazını tıngırdatarak neşe verene abdal denir. Bazen de ağlatırız da türkülerle. Abdal insanı üzmez. Edeplidir. Dilenci diyorlar. Gidin, sorun Kırşehir’de, Kaman’da tüm milletimize. Kimin hakkına göz dikmişiz? Abdallık budur yani. (Hulusi, E, 44)

Görsel 2: Ankara Kırşehirliler Lokali (Solda Abdal Müzisyen Birol Taşan)

Kaynak: Araştırmacının kendi arşivinden alınmıştır.

Daha önce belirtildiği gibi Birleşmiş Milletler, hesaplanabilir olmayan kültürel unsurların görünmezlik riskini artırarak eşitsizlikleri derinleştirdiğini vurgulamakta, bu nedenle sürdürülebilirlik politikalarında ölçülebilirliği bir çözüm yolu olarak sunmaktadır. Ancak Kırşehir müzik kentinin birincil paydaşlarından görüldüğü üzere, kültürel kimliğin doğrudan niceliksel ölçütlerle ifade edilmesinin zorluğu, sürdürülebilirliğin kendi içinde çelişkiye düşmesine yol açmaktadır. UNESCO'nun sürdürülebilir kalkınma politikaları çerçevesinde yerel müzik mirasının değerlendirilmesi, tam da bu noktada, kültürel kimliklerin hangi araçlarla görünür kılınabileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Ölçülebilir amaçların ne denli çelişkili olduğu, henüz en başında, yaratıcı müzik kentindeki müzisyenlerin kendi kimliklerini ifade etme biçimlerinden, kimliklerinin sözlü kültürden ayrı düşünülmemeyeceğinden görülmektedir.

Kent, abdal müzisyen kimliğinin ölçülemeyen kriterleri dışında sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşabilmek için asıl zorluğu ölçme, hesaplama kriterlerinde yaşamaktadır. Kırşehir Belediyesi, Ahiler Kalkınma Ajansı, Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi ve Kırşehir Valiliği olmak üzere farklı aktörlerle yapılan görüşmelerde Kırşehir'in yaratıcı müzik kenti olmalarını sürpriz olarak karşıladıklarını belirtmişlerdir. Özellikle kamu çalışanları ve özel sektör uzmanları tarafından kentin ağa dâhil olması "mucize olarak" tanımlanmıştır:

Yani düşünebiliyor musunuz? Şanlıurfa ve Sivas rakibimizdi. Biz seçildik. Onların sıra geceleri var. Âşık Veysel'i vardı. İnanabiliyor musun? Ama işte bizim abdalların müzik kültürü bambaşka. Her yerde zaten. (Emir, erkek, 51 yaşında, 2022; Aktaran: Doğan, 2024)

Bir anda oldu. Birimiz kuyuya taş attı. O biri bendim. Diğerleri takip etti. Diğer kentlerin elinde çok ciddi yatırımlar, bütçeler, planlar vardı. Biz gerçekçi olduk sanırım. Herhalde fazla gerçekçi olduk. Elimizde sadece müzik kenti web sitesi açtırmak için küçücük bir dolar vardı." (Ahmet, Erkek, 33 yaşında, 2022)

Kırşehir'in UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı'na dâhil olmasının 'sürpriz' olarak değerlendirilmesinin asıl nedeni, kentin paydaşları tarafından yerel müzik kültürünün yetersiz bulunmasına yönelik yapılan kıyaslamalar değildir. Aksine, başvuru sürecine birincil katkıyı sağlayan Ahiler Kalkınma Ajansı'ndan uzman katılımcılar, Kırşehir'deki Orta Anadolu Müziği'nin bölgesel düzeyde sahip olduğu müzikal, kültürel önemi sürekli olarak vurgulamışlardır. Ancak, katılımcılar tarafından Kırşehir'in ağa dâhil olma nedeni olarak belirtilen unsurlar, aynı zamanda kentin adaylığının 'sürpriz', 'beklenmeyen', 'imkânsız' olarak değerlendirilmesinin de temel nedenidir. Kentin müzikle kurduğu güçlü ilişki en büyük avantajıyken, bu ilişkinin ölçülememesi en büyük dezavantaja dönüşmektedir. Yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda kentin "yaratıcı" olarak değerlendirilmesinin ardında 3 temel neden bulunduğu görülmüştür:

- Abdal Müzisyenler

- Usta – Çırak ilişkisi ⁶
- Neşet Ertaş

Abdal müzisyenler ve onların popüler temsilcisi Neşet Ertaş, müzikal üretimlerini usta – çırak ilişkisi içinde aktarmaktadır. UNESCO Yaşayan İnsan Hazinesi Davulcu Âdem Göçer başta olmak üzere, görüşülen 17 müzisyenin tamamı yerel müziği babalarından, amcalarından, dedelerinden öğrendiklerini belirtmişlerdir. Nota bilgisine sahip olmayan müzisyenler evlerindeki enstrümanları çocuklarına öğretirken, hatta çoğu zaman çocuklar herhangi bir öğrenme sürecine tabii tutulmadan yerel müzik pratiklerini sürdürmektedir:

Bizim oyuncağımız saz. Dedemin davulu vardı. Duvarda asılı. Yerde sürünen vardı bir tane eski. Gözden çıkmış. Oyuncak oldu o bana. Çala, çala öğrendik işte hani. Öyle kimse öğretmez yani. Dügünlerde çala, çala. (Ekrem, E, 67, 2022)

Abdal müzisyenler için düğünler yerel müzik pratiklerinin aktarıldığı, deneyimlendiği ve müziğin ayakta kalmasına olanak tanıyan birincil kültürel alt yapılardır. Kırşehir’de yaşayan abdal müzisyenler, yaz aylarında “dügün çalarak” gelir sağlamaktadır. Sahada yapılan görüşmelerde, yaşlı 14 abdal müzisyenin kış aylarında geçim sıkıntısı çektiklerini, Antalya ve İzmir gibi farklı kentlere yerleşerek hurdacılık, kâğıt işçiliği gibi işlerde çalıştıklarını vurgulamışlardır. Sahada görüşülen genç müzisyenler ise müzisyenliğin mevsimlik bir iş olması nedeniyle farklı becerilere de sahip olduklarını, müzisyenliği güvencesiz bir meslek kolu olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Hem yaşlı müzisyenler hem de genç müzisyenler tarafından önemle üzerinde durulan ortak nokta ise yaz aylarında düğünler aracılığıyla müzisyenlik yapıyor olmalıdır. Abdal müzisyenler birincil ekonomik kaynakları olan düğünlerde hem kültürel aktarım yoluyla genç müzisyenleri yetiştirirken, yaz boyunca kazandıklarını kişin gıda, hastane, barınma gibi temel ihtiyaçlar için kullanmaktadır. Kırşehir’de düğünlerin yerel müziğin üretime sokulduğu temel üretim mekânları ve kültürel alt yapı oldukları düğünlerin protestolara yol açmasından anlaşılmaktadır. Kentte, Covid – 19 salgın döneminde ve sonrasında kısıtlanan düğünler abdal müzisyenlerin protestolarıyla sonuçlanmıştır. Müzisyenler, düğünlerin yasaklandığı dönemde Muharrem Ertaş, Neşet Ertaş, Hacı Taşan gibi kent için önemli kültürel mirasların mezarlarını yerinden alarak, kenti terk edeceklerini belirtmişlerdir:

Tabii, mezarımızı, mirasımızı da götürüyoruz gittiğimiz yere. Ertesi gün vali çağırdı. Dedi ki: “Tamam. Yürüyüşünüze izin veriyorum.”, “Başka bir isteğiniz var mı?” İsteğimizi söyledik. “Bu düğünler serbest olsun.” dedik. “Tamam, düğünleri de serbest ediyoruz.” dedi. Sesini kısamamız vaadiyle. “Tamam, başka bir isteğiniz var mı?” dedi. Ben de “Sen düğünlere izin verdikten sonra ben niye

⁶ Yerel müzikte usta – çırak ilişkisinin merkezi rolü, müzisyenlerin bu rolü nasıl ele aldığı, kendi aktarımlarıyla “Yaratıcı Müzik Kenti Kırşehir: Ustalardan Çıraklara El Verme” (2023) makalesinde detaylarıyla incelenmiştir.

şey yapayım?" dedim. Biz dedik: "Madem öyle yürüyüş yapmayız." "Derdimiz düğün." dedim. "Ha, bir şey daha var." dedim. Komiseriniz – o da kenarda şöyle duruyor – dün geldi. Böyle vurdu: tak, tak, tak. "Tıptırtıyı, tıngırtıyı kapat." diye bağırdı. "Bayram günü onu çeyrek geçe ezan okunuyor, on birde de dağılın diye sizin anonsunuz geliyor." dedim. "Tamam da biz parayı nereden kazanacağız? dedim. (Ersin, Erkek, 62 yaşında, 2023 Aktaran: Doğan, 2024)

Düğünlerin başat kültürel alt yapı olması Kırşehir'in müzik kenti olmasının asıl nedeni olsa da UNESCO başvuru sürecini zorlaştırmıştır. Ahiler Kalkınma Ajansı ve Kırşehir Belediyesi kültür uzmanlarına "Başvuru sürecinde zorlandığınızı herhangi bir süreç oldu mu?" sorusuna kültürel pratikleri ekonomik göstergelerle açıklama konusunda sıkıntı çektiklerini hatta bu nedenle başvurularının reddedileceğini düşündüklerini vurgulamışlardır:

Oldu. O da şuydu: doğrudan bir soru içerisine değildi ama şimdi formda şöyle bir şey vardır: "Bu alana şehrin ekonomisine kattığı değeri yazınız". Sıklıkla bu sorgulanır. Yani müzik ekonominize ne kadar değer katıyor? Kütahya gibi el sanatları olan bir kentte belli satış rakamlarına ulaşabilirsiniz. O alanda ne kadar satış yapılıyor? Kaç kişi çalışıyor? Bunun gibi rakamlara ulaşmak çok kolaydır. Ama gelin görün ki müzik gibi hele bir de babadan oğula geçen işte, düğünlerde yaşatılan, yani çok da böyle çerçevesi belli olmayan, kayıtlanamayan bir müziği anlatmak çok zordu. (Zeynep, Kadın, 36)

Bahşiş usulü çalışan böyle kayıt altında işlerini yapmayan bir sektör için ekonomiye kattığı değeri bilemiyorsunuz ki yani. Hani formda mesela onu net bir şekilde sunamıyorsunuz. Bunu da belirttik elimizden geldiğince. Kırşehir için bunun böyle, bu şekilde sunulamayacağını çünkü çalışma biçimlerinin başka türlü olduğunu belirttik. Ama bu konuda çok endişelendiğimizi hatırlıyorum ben o dönemde. "Ekonomiye katkısını anlatabildik mi acaba?" diye. Çünkü biz formda rakamsal veri sunamadık iyi bir şekilde. (Zeynep, Kadın, 36)

Yerel müzik üretiminin canlı kalmasını sağlayan düğünler, bu üretimin temel sürdürülebilirlik mekanizmalarından biri olmasına rağmen, hesaplanabilir ve standartlaştırılabilir ölçütlerle uyumlu olmadığı için resmi sürdürülebilirlik kriterleri içinde yer bulamamaktadır. UNESCO'nun yaratıcı kentler için tasarladığı kriterler, kültürün nasıl deneyimlendiğini geri planda bırakması nedeniyle, kültürün sürdürülmesi yerine soyut mekân üretimini desteklemektedir. Düğünler, gündelik yaşamın içindeki somut deneyimlere dayansa da, yaratıcı kent başvuru sürecinde özerk mekânsal pratikler soyut ve nicel standartlara indirgenmekte, böylece yerel kültürel üretim biçimleri sistemin dışında bırakılmaktadır. Düğünlerin, herhangi bir pazar karşılığı olmaması UNESCO yaratıcı kentler ağına üye olmanın dahi zorlayıcı

unsuru olmuştur. Bu sorunun başka bir boyutu müzik üretimini mümkün kılan maddi, somut altyapılarla ilgilidir. Yerel kültürel üretim biçimlerinin sürdürülebilirliğini sembolik değerler, etkinlikler aracılığıyla değerlendirmenin yanı sıra maddi üretim süreçlerini, bu süreçlerin güncel kırılma noktalarını dikkate almaksızın kültürün sürdürülebilirliği sınırlandırılmaktadır. Reyes Gallegos ve Lopez-Lopez (2017), Meksika’da gerçekleştirdikleri çalışmada müzik enstrümanlarının iklim değişikliği karşısında son derece kırılgan olduğunu ortaya koyarak, bu kırılma noktasının müziğin sürdürülebilirliğini tehdit ettiğini belirtirler. Araştırmacılar (2017), Birleşmiş Milletler ve UNESCO’nun kültürel mirasın korunması yönünde önemli girişimlerde bulunduğunu teslim etmelerine karşın Meksika’daki koruma politikalarının müzik üretiminin yerel maddi koşullarını iyileştirme konusunda yetersiz kaldığını vurgularlar. Benzer bir tablo, Kırşehir müzik kentinde gözlemlenir. Düşünlerin, yerel müziğin birincil enstrümanı olan bağlamanın yapım pratiklerinin yok sayılması müziğin sürdürülmesini güçleştirir. Kentte Müzik Odaklı Kalkınma Hamlesi Projesi kapsamında Müzikal Çalgı Yapımı Atölyesi gibi girişimler tasarlanmış olsa da, bu proje henüz hayata geçirilmemiş, daha önemlisi proje hakkında kültür uzmanlarıyla yapılan görüşmelerde bağlama ustalarının belirttiği sorunların uzmanlar tarafından belirtilmediği görülmüştür. Kırşehirli bağlama ustası Ali’nin aktardığı üzere (2021, 2023), el yapımı bağlama üretiminde kullanılan özel ağaç türlerine erişim gün geçtikçe zorlaşmakta, enstrüman üretimi fiilen imkânsız hâle gelmektedir:

“Neşet Ertaş’ı, Neşet Ertaş yapan, benzersiz kılan olağanüstü insanlığının dışında enstrümanın özgünlüğüydü. Çalgı yapmayı bilirdi. Müzisyenler bağlama yapmayı bilmek zorunda değil ama Neşet Ertaş enstrümanına çok, çok özen gösterdi. Bozlaklar Anadolu Jazz’idir. Bundan, iyi enstrüman bu müziğin olmazsa olmazı. Ankara, Hamamönü’nden aldığınız – iyileri mutlaka vardır – seri üretim bağlamadan gerçek performans alamazsınız. Bırak performansı müzik kolay öğrenilmez. Sapı kopar, teknesi parçalanır. Sesin tınısı bozulur. Bağlama tekneleri dut ağacından yapılır. Gerçi dut ağacı bulmak zorlaştı. Hepsini öyle, böyle kesiliyor. Hiç oluyor ağaçlar. Ağaç bulamadığımız oluyor. Dut ağacının belirli süreleri var. Yani tekne yapmak için o ağacın, o mevsimde kesilmesi gerekir. Ona göre kurutulması, şekil verilmesi şarttır. Yani zor bir iş. Burada sadece ben, birkaç kişi daha varız. Bozlak türüne merak saranlar çalgı bulamıyor müzik kentinde. İstanbul Zillerini düşünün. Enstrüman, enstrümanın kalitesi müzikte belki her şeyden önemli.” (Ali, Erkek, 41 yaşında, 2022, 2024)

Bu örnek, UNESCO kriterlerine uygun biçimde geliştirilen projelerin, yerel kültürün maddi gerçeklikleriyle derinlemesine bağ kurulmadan tasarlandığında, uygulamada ölçülebilir bürokratik bir forma indirgenebileceğini gösterir. UNESCO izleme raporları, Kırşehir müzik kentinde enstrüman yapımına yönelik projeler geliştirilmesini teşvik etmiş olsa da, bu teşvikler, yerel üretim pratiklerinin özgün ihtiyaçlarıyla sahici bir bağ kurmaktan çok, ölçülebilir çıktılara dayalı formel mantıkla şekillenmiştir. Bu durum, yalnızca yerel aktörlerin sınırlılıklarıyla değil, UNES-

CO'nun sürdürülebilirlik hedeflerini teknik göstergelerle eşitleyen yaklaşımının, yerel kültürel üretimi anlamakta ne denli yetersiz kalabileceğiyle ilgilidir. Nitekim, kentte enstrümanlara erişimin kısıtlı olmasına karşın rağmen, yalnızca kağıt üzerinde yerine getirilen kriterlerin, Kırşehir'in müzik kenti statüsünü korumasına katkı sağlayacağı görülmektedir. Kent, ağın mevcutta üyesi olmakla birlikte, görü-şülen kültür uzmanları (2023) üyeliğin sürmesini beklediklerini ifade etmişlerdir. Özetle, UNESCO Yaratıcı kentler ağı, sürdürülebilirliğin çevresel boyutuna gösterdiği hassasiyete karşın sahaya kurduğu ilişkinin raporlama düzeyinde olması nedeniyle yerel koşulları yorumlayamazken, Kırşehir'deki yerel aktörler ağda varlık gösterebilmek raporlama kriterlerinin tamamlanması bağlı olduğundan projeleri toplumsal pratiklerden bağımsız ele almaktadır. Projeler, mekânın pratiklerini içermeyen, tasarımlar düzeyinde seyretmektedir. Ölçülebilirlik merkezli bu yaklaşım, yerel kültür pratiklerini görünür kılmak yerine, onları indirgeme eğilimi taşıyan bir tehlikeyle karşı karşıya bırakmaktadır. Oysa UNESCO'nun kültürel sürdürülebilirlik politikalarının etkili olabilmesi yalnızca yerel uygulamaları evrensel ölçütlere uyarlamaya çalışmak yerine, Ağın yönetiminin yerel pratiklerin özgünlüğünü tanıyan, bu pratiklerle birlikte şekillenen esneklik içinde yeniden tanımlanması önemlidir.

Birleşmiş Milletler (2014), yukarıda açıklanan açmazlar ve ölçülebilirlik üzerine yayımladığı raporda, geleneksel ekonomik ölçüm yöntemlerinin yetersizliklerini vurgulayarak gece ışığı verilerinin, mobil ağ verilerinin, trafik akışı gibi alternatif veri kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma süreçlerindeki önemine dikkat çekmiştir. Raporda, Fildişi Sahili örneği üzerinden resmi GSYİH verileri ile gece ışığı verileri karşılaştırıldığında büyüme oranlarının belirgin bir şekilde farklılaştığı açıklanmaktadır (Birleşmiş Milletler, 2014). Resmi kayıtlara göre Fildişi Sahili'nde 1992-2006 yılları arasında ekonomik büyüme oranı %1,8 olarak hesaplanırken, gece ışığı verileri kullanılarak yapılan tahminler bu oranın aslında %3,4 olduğunu ortaya konduğu vurgulanmaktadır (Birleşmiş Milletler, 2014). Sonuç olarak, Birleşmiş Milletler (2014), gelişmekte olan ülkelerde ulusal istatistik sistemlerinin eksiklikleri nedeniyle, uydu görüntüleri, mobil ağ verileri, diğer yüksek frekanslı veri kaynaklarının politika yapım süreçlerinde daha etkin bir şekilde kullanılmasını önermektedir. İstatistiklerin eksikliği, ortaya çıkan veri boşluklarının doldurulması ve en önemlisi yerelle daha iyi ilişki kurmak amacıyla önerilen bu yöntem, ilk bakışta düşük maliyetli ve sürekli veri sağlayan bir çözüm gibi görünse de ciddi sorunlar barındırmaktadır. Ekonomik faaliyetleri doğrudan yansıtıp yansıtmadığı tartışmalı olan gece ışıkları, ekonomik büyümenin temel bir göstergesi olarak sunulmakta, ulusal gelir hesaplamalarında tamamlayıcı bir veri kaynağı olarak görülmektedir. Ancak, gece ışıklarının ekonomik büyümeyi yansıtma kapasitesi sınırlıdır. Örneğin, çevre politikalarında enerji tasarrufu uygulayan ülkelerde gece ışıklarının azalması, ekonomik küçülme anlamına mı gelmektedir? Ya da kırsal bölgelerde, sanayi veya hizmet sektörü gibi yüksek ışık yoğunluğuna sahip ekonomik faaliyetlerin düşük olması, bu bölgelerde ekonomik faaliyetlerin olmadığını mı gösterir? Özellikle kültürel ekonomiye dayalı faaliyetlerin ölçümünde, gece ışığı verilerinin nasıl bir gösterge olarak kullanılacağı net değildir. Bu durum, UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı'na dâhil olan şehirler açısından daha büyük sorun teşkil etmektedir.

Türkiye’de müzik temasıyla ağı dâhil olan Kırşehir örneği üzerinden düşünüldüğünde, geleneksel müzik üretiminin ekonomik kalkınmaya katkısını ölçmek için gece ışığı verilerinin nasıl bir anlam taşıyacağı belirsizdir. Kırşehir’de düğünler büyük ölçüde gündüz gerçekleştirilmektedir. Kırşehir’de uygulanacak gece ışığı verileri aynı zamanda ölçülebilir olmayan ekonomik ve kültürel üretim biçimlerini yeniden görünmez kılar. Daha önce belirtildiği gibi, bağlama yapımındaki mevcut sorunlar nedeniyle enstrüman erişiminde zorluk çekilmesine yol açan maddi üretim biçimlerinin yetersizliğini ise tamamen dışarıda bırakır.

Görsel 3: Solda Genç Abdal Müzisyen, Sağda Yaşayan İnsan Hazinesi Davulcu Âdem Göçer

Kaynak: Araştırmacının kendi makalesinden alınmıştır. (Uğan, 2023)

Kırşehir’de abdal müzisyenlerin müzikal üretimlerini gerçekleştirdikleri düğünlerin yanı sıra yerel müzik kültürünün aktarımını sağlayan usta – çırak ilişkisi, sürdürülebilirliği verilerle ifade etmeyi güçleştiren pratiklerinden biridir. Kentte müzik aktarımının ana unsuru olan usta-çırak ilişkisi, belirli bir sistematik çerçeve veya oturmadığından, raporların temel ölçütleriyle uyusmamaktadır. Abdal müzisyenlere “müzik eğitimi nasıl sürdürülüyor?” sorusu yöneltildiğinde, müzisyenler bu soruya doğrudan hikâyeler anlatarak karşılık vermekte, ancak eğitim süreçlerini resmi bir model çerçevesinde tanımlayamamaktadır:

Yeriz, içeriz. Birbirimizi piknikte, toplantıda, düğünde dinleriz, hikâyeler anlatırız orada. Müziğimizi konuşuruz orada en çok. Neşet emmimden de öyle öğrendim o toplantılarda. Benim çocuğumda öyle öğrendi. Ben Neşet’ten, o benden. O

toplantılarda birbirimizi dinleriz. Müziğimiz de konuşulur, anılar da anlatılır. Neşet emmim çok güzel anılar da anlatırdı yani. Anıların dışında “Sen şöyle çal. Böyle çalma.” derdi. “Bu şiirin güzel.” derdi. Çok görgülü biriydi. Her şeyi yapardık toplantıda işte. Hayatı da öğrenirsin. Ne olur sanki bizim insanlarımızı da böyle bir araya getirseler yaşlılarımızı? Bize uygun bir yol bulsalar, biz de bildiklerimizi göstersek? (Haydar, Erkek, 65 yaşında)

Sennett (2013), zanaatkâr üretimde anahtar rol oynayan usta – çırak ilişkisinin özerk toplulukların merkezinde olduğunun altını çizmekte, usta ve çırakların kapitalist üretim ilişkilerinden sıyrılmak için ihtiyaç duyulan topluluk kurallarını özerk biçimde koyduğunu vurgulamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma vizyonu her ne kadar topluluk temelli üretimlere önem atfetse de⁷, bu tür ilişkilerin doğasını gözetken kültürel alt yapılar Kırşehir örneğinde hesaplanabilir olmaması, ustaların kayıt dışı görünmesi, düğünlerde müzik yapması nedeniyle dezavantaj teşkil etmektedir. Abdal müzisyenlerin ev içindeki, sosyal faaliyetlerindeki kolektif müzik pratiklerinin rakamlarla standartlaştırması mümkün olmadığından sürdürülebilirliğin yerel müziğin “kalkınma” bölümüne nasıl ekleneceği belirsizdir. Yaratıcı kentler ağı veya sürdürülebilir kalkınma amaçları adına bu belirsizliğin giderilmesine yönelik ısrarlı biçimde nicel çıktılar alınabilecek yöntemler, projeler, kültürel alt yapılar, oluşturma çabası kültürel ekonomik ve politik bakımdan ciddi sorunlara gebe dir.

Fairclough’un (2015) kültürel sürdürülebilirlik anlayışı, yalnızca geçmişin korunmasıyla sınırlı olmayan; kimliklerin inşası, toplulukların gündelik pratikleri ve toplumsal dönüşüm süreçleriyle doğrudan ilişkili, dinamik bir süreç işaret eder. Yazarlar, bu yaklaşımı “eleştirel miras” kavramı üzerinden geliştirerek, sürdürülebilirliğin teknik ve ekonomik göstergelere indirgenmesini eleştirir; insan onuru, toplumsal adalet ve katılıma dayalı nitel yaklaşımların kültürel politikalar için vazgeçilmez olduğunu savunurlar. Bu perspektif, Kırşehir’de abdal müzisyenler aracılığıyla sürdürülen usta–çırak ilişkisinin yalnızca müzikal bilginin aktarımında değil, toplumsal hafızanın geleceğe taşınmasında kurucu rol oynadığını göstermektedir. Bu tür yerel, ilişkisel üretim biçimleri, UNESCO’nun yaratıcı kentler politikalarında baskın olan ölçülebilirlik vurgusuyla gerilim içindedir; zira sayısallaştırılamayan kültürel pratikler, teknik raporlama kalıpları içinde temsil edilememekte ve bu durum kültürün geleceğe dönük potansiyelini sınırlandırmaktadır.

7 Birleşmiş Milletler’in sürdürülebilir kalkınma amaçlarının uygulanmasına ilişkin iyi örnekleri derlediği rapor incelendiğinde, tüm örnek olaylarda ortak biçimde öne çıkan temalardan birinin ‘topluluk temelli modeller’ olduğu görülmektedir (United Nations, 2020)

Kırşehir'in UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı'na dâhil olduktan sonra, kültürün geleceğe dönük potansiyelini değerlendirildiği ilk "UNESCO İzleme Raporunda"⁸, kentte kültürel aktarımın desteklenmesine yönelik olarak Kırşehir Belediyesi Aile ve Yaşam Merkezi'nde çocuklara yönelik müzik kurslarının düzenlendiği belirtilir. Ancak usta-çırak ilişkisi, formel ve kısa vadeli etkinliklerle değil, zamana yayılan, bireysel deneyim ve ortak yaşam üzerinden sürdürülen kültürel aktarım biçimidir. Yerel düzeyde sürdürülebilirlik ilkesiyle tam uyumlu olmasına rağmen, UNESCO'nun nicel göstergelerle şekillenen değerlendirme sistemi bu ilişkilerin görünür kılınmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, raporda yer alan projelerin büyük çoğunluğu aşağıdaki faaliyetlere odaklanmaktadır:

- Hediyeelik eşya üretimi
- Müzik durakları kurulması
- Gurbetçiler Şöleni
- Ulusal Müzik Çalıştayları
- Uluslararası Müzik Konferansı
- Ahilik Şenlikleri

Bu çabalar kıymetli olmakla birlikte, yerel müzik kültürünün en canlı bağ-lamlarından biri olan düşünler gibi gündelik pratikler için somut bir politika gelişt-rilmemiştir. Bu projeler, daha çok turizm ve kent tanıtımı odaklı faaliyetlerdir; bu yönelim, ölçülebilirlik kaygısının doğrudan bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Kır-şehir Belediyesi'nin 2019–2023 dönemi harcama planlaması incelendiğinde, en yüksek bütçenin sırasıyla "Ulusal Müzik Çalıştay", "Çocuk ve Müzik Etkinliği", "Uluslararası Festival" ve "Uluslararası Konferansa" ayrıldığı tespit edilmiştir. 2024–2028 döneminde ise en yüksek bütçenin "Uluslararası Festivallere" tah-sis edildiği; onu sırasıyla "Genç Müzisyenlerin Desteklenmesi", Akademik Müzik Çalıştay", "UNESCO Şehirleriyle Birlikte Depremzede Dayanışma Etkinlikleri" ve "Kadınlara, Kız Çocuklarına Yönelik Koro Projesi'nin" takip ettiği görülmektedir. Yeni döneme ilişkin bu bütçelendirme özellikle festivallerin sahip olduğu topluluk oluşturma potansiyeli nedeniyle anlamlı bir yönelimi temsil etse de müzisyenlerin kültürel aktarımını sürdürebilmesi ve ekonomik olarak varlıklarını devam ettirebil-mesi için bir politika içermediği belirtilmelidir. Dolayısıyla usta çırak ilişkisinin kül-türel üretimlerin özerkliğini ve toplulukların ekonomik olarak ayakta kalabilmesinin önemli kaynaklarından biri olduğu düşünüldüğünde, ölçülememesi nedeniyle dı-şarı bırakılması en başında ağın kendi amacını güçleştirmektedir.

Yukarıda sıralanan faaliyetlerin büyük bir kısmında yerel koşullarla uyum-suzluk göze çarpmaktadır. Özellikle hediyeelik eşya tasarımı, şenlikler, kongreler gibi etkinliklerde turizm odaklı bir yaklaşım benimsenmiş; söz konusu faaliyetlerin ne ölçüde yerel koşullara yanıt verdiğinin, ne ölçüde ölçülebilir amaçlara hizmet ettiğinin yeniden düşünülmesini gerektirmiştir. Bütün bu faaliyetler içinde en dik-kat çekici olanı ise Müzik Durakları projesidir. Kent markalaması kaygısıyla yaratıcı

8 Yaratıcı Kentler Ağı'na sunulan izleme raporlarının açık erişime açılması, ilgili kentin inisiyatifine bağlıdır. Bu bağlamda, Kırşehir Müzik Kenti'ne ait ilk izleme raporunu benimle paylaşma nezaketi gösteren Tolga Akpınar'a içtenlikle teşekkür ederim.

kimliğini kaybetmek istemeyen ve dört yılın sonunda somut veriler sunma baskısıyla hareket eden merkezi ve yerel yönetimler, Kırşehir’de işlevsiz kültürel altyapıların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yaratıcı müzik kenti statüsünü pekiştirmek için usta müzisyenlerin sokak müziği yapmasının teşvik edilmesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda kent içinde belirli noktalara duraklar oluşturulmuştur.

Görsel 4: Âdem Göçer Müzik Duracı ve Yaşayan İnsan Hazinesi
Davulcu Âdem Göçer

Kaynak: Araştırmacının makalesinden alınmıştır. (Doğan, 2023)

Özellikle yaşlı müzisyenler (2023), hem yaşları hem de abdal kimliklerine yönelik geçmişte maruz kaldıkları ayrımcı pratikleri hatırladıklarından duraklarda çalmak istemediklerini, dilenci gibi hissettiklerini belirtmişlerdir. Durakların müzisyenler tarafından kullanılmamasının bir diğer nedeni; Kırşehirli Abdal müzisyenlerin topluluk içi bağların, hafızanın yeniden kurulduğu informal ritüel alanlarında (düğünler, bağ evleri, kır buluşmaları, mahalle ve sokaklar) müzik üretmeleriyile açıklanabilir. Bu buluşmalar, formel yapılardan bağımsız, doğaçlama gelişen ve mekâna özgül üretim pratikleridir. Müzikal üretimler, kentin kurumsallaşmış kültürel alanlarında değil; yarı-kamusal ya da tamamen kamusal alanlardan uzak, tanıdıklığın sağlandığı alanlarda gerçekleşir. Müzik durakları gibi resmi ya da yarı-resmi mekânlar, bu tür doğaçlama üretim biçimlerinin ihtiyaç duyduğu esnekliği sunmakta sınırlara sahiptir. Üstelik duraklar gösterim temelli olduğu için abdal müzisyenlerin alışık olduğu yatay ilişki yapısını bozarak; müzisyenleri icracı-konuk ikiliğine sıkıştıracağından abdal müzisyenler, müzik duraklarında değil; birbirlerini bildikleri, ortak geçmiş ve aidiyet duygusunu paylaşabildikleri alanlarda, kırdı, bağ evinde ya da gündelik yaşamın içinde üretmeyi tercih etmektedir. Bu yolla, abdal- lar için müzikal üretim, topluluğun kendisini yeniden kurduğu toplumsal bir pratik olmayı sürdürmektedir.

Görsel 5: Abdal Müzisyenler

Kaynak: Abdallar Youtube Kanalı (2020)

Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma politikalarının gerçekten kapsayıcı olabilmesi için, ölçülebilirliğin geçerli tek kriter kabul edilmesi yerine, kültürel ve ekonomik üretim biçimlerinin yerel özgül koşulların, kültürel alt yapıların göz önünde bulundurulması önemlidir. Harrison (2019), Kanada ve Sámi müziği örneklerinden hareketle, müziğin tiyatrodan, sahnelemeyle yeniden üretildiği durumlarda kültürel aktarımın estetik ve politik bir direnç biçimine dönüştüğünü ileri sürer. Harrison'a göre (2019), tiyatrodan müziğin asimetrik tekrar, törensel yapı ve dairesel anlatı gibi unsurlarla kullanımı, yalnızca geçmişin nostaljik bir hatırlanışı değil, aynı zamanda kolonyal baskıların altını çizen karşı-mekân yaratımıdır. Bu bağlamda sahneleme, sürdürülebilirliği ekonomik fayda ölçütlerine indirgemeyen, topluluk temelli, ritüellerin dikkate alındığı kültürel sürdürülebilirlik anlayışını temsil etmektedir. Kırşehir'deki yerel müzik kültürü de gündelik ritüellerle yeniden üretilmesi, kolektif müzik pratiklerini sürdürmesi nedeniyle ölçülebilir çıktılara sahip olmaktan ziyade, deneyime dayalı kültürel aktarım potansiyeli taşır. Bu nedenle, Kırşehir gibi yaratıcı kentlerin kültürel sürdürülebilirlik çabalarının yerel üretim koşullarına uyumlu kültürel alt yapıları tanıması kritiktir; bu koşullar, toplulukların estetik, etik, politik belleğinde karşılık bulduğundan, kültürün sürdürülmesi dışarıdan kurgulanan planlı politikalarla değil, yerelden doğan veya doğmasına müsaade edilen kendiliğinden bir süreçle mümkün hale getirir.

Sonuç

UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı, kültürel üretimi ekonomik büyüme ve kentsel rekabet adına araçsallaştıran politikalara karşı alternatif bir mekân tahayyülü ile yola çıkmış olsa da kapitalizmin dayattığı ekonomik kalkınma süreçlerinden kendini bütünüyle sıyıramamıştır. 2004 yılında kurulan kent ağı, sahip olduğu başarılı örneklerle rağmen, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda küresel ve yerel düzeyde görülen toplumsal eşitsizlikleri gidermek yerine, bu eşitsizlikleri yeniden üreten bir yapı haline gelmiştir. Bürokratik raporlama süreçleri, ölçme zorunluluğu ve hesaplanabilirlik kaygısı, kültürel sürdürülebilirlik adına yeni sınırlar inşa etmektedir. Türkiye’de Kırşehir yaratıcı müzik kenti söz konusu durumun somut örnekleri arasındadır. Kentte yerel müzik pratikleri düşünlerde aktarıldığından ve düşünler müzisyenlerin birincil gelir kaynakları olduğundan Kırşehir, henüz ağa başvurusu sürecinde zorluklarla karşılaşmıştır. Kültürel alt yapı olarak düşünler ve usta – çırak ilişkisi kültürel sürdürülebilirliğin anahtar rolündeyken ölçülemediği için görünmezlik tehlikesiyle karşılaşmaktadır. Ancak, mevcut ölçüm kriterleri düşünleri ve bu bağlamdaki müzikal üretimi değerlendirmeye elverişli olmadığı için, bu pratikler ağ içinde görünmez hale gelmekte ve kültürel sürdürülebilirlik açısından dezavantajlı bir konuma sürüklenmektedir. Hesaplanabilen vardır ilkesi, hesaplanabilen yoktur riski taşımaktadır. Bu çelişki yalnızca Kırşehir özelinde değil, küresel ölçekte yaratıcı kentler ağının sürdürülebilir kalkınma ile ilişkisini belirleyen en kritik sorunlardan biridir. Kültürel sürdürülebilirlik, ölçülebilir çıktılar üzerinden şekillendirildiğinde, aktarımsal ve topluluk temelli üretimler marjinalleşmektedir. Bu noktada, UNESCO’nun kendi içinde özdüşünümsel bir değerlendirme yaparak, yerel kültürel pratikleri sayısallaştırma baskısı yerine, farklı ölçüm ve değerlendirme biçimlerine alan açması gerekmektedir. Ele alınması gereken temel mesele, sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin ve yaratıcı kent ağlarının tamamen ortadan kaldırılması ya da engellenmesi değil, UNESCO’nun özdüşünümsel eleştiri ilkesi doğrultusunda kültürel pratikleri, yerel bağamlarına özgü uygulama ve süreçler çerçevesinde değerlendirmesidir. Uluslararası sivil toplum kuruluşlarının özdüşünümsel süreçlerini güçlendirmesi, yaratıcı kentler ağının ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarının yerel düzeyde bürokratik kaygılar doğrultusunda “doldurulması gereken formlar” bütünü olmanın ötesine geçmesine olanak tanıyacaktır. Yapısal dönüşümler gerçekleşmediği takdirde, sürdürülebilir kalkınma amaçları 2015 yılında olduğu gibi büyük ölçüde gerçekleşmeyen evrensel amaçlar kümesine dönüşecek; kültürel sürdürülebilirlik ise yerel düzeyde ayakta kalamayan pratiklerin ardından nostaljik yakınma söylemiyle anılmaktan öteye geçemeyecektir. Bu durum sürdürülebilirlik söyleminin, gerçek bir dönüşüm yaratmaktan çok, kaybedileni romantize eden bir retoriğe dönüşmesi riskini taşımaktadır.

Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Etik Kurul Onay Bilgisi

Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'nun 26.08.2022 tarih ve E-35853172-300-00002357884 sayılı toplantısında alınan karar ile araştırmanın gerçekleştirilmesi etik açıdan uygun bulunmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Araştırma tek yazar tarafından yürütülmüştür.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Akademik üretim sürecimde cesaretimi her zaman canlı tutan yüksek lisans tez danışmanım Prof. Dr. Mutlu Binark'a, Kırşehir sahasını açan değerli katılımcılara, Prof. Dr. Oğuzhan Taş'ın yürüttüğü Frankfurt Okulu ve Medya Çalışmaları başlıklı doktora dersi kapsamındaki yoğun tartışmalara içtenlikle teşekkür ederim.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Abdallar. (2020, Mayıs 27). Abdal Ustalardan peşpeşe 3 türkü: Bugün Ayın Işığı – Kar mı Yağmış – Ne Yaşamış Ne Yaşıyor Ne Yaşar... [Video dosyası]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=G4fyxcyDo8Y>
- Auclair, E., & Fairclough, G. (2015). Living between past and future. In E. Auclair & G. Fairclough (Eds.), *Theory and practice in heritage and sustainability: Between past and future* (pp. 1–22). London: Routledge.
- Badham, M. (2009). Cultural indicators: Tools for advocacy and accountability in community cultural development. *The International Journal of the Arts in Society*, 4(2), 75–88.
- Beck, U. (2019). Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru (K. Aydın, Çev.). İstanbul: İthaki. (Orijinal eser 1986'da yayımlanmıştır)
- Dessein, J., Soini, K., Fairclough, G., & Horlings, L. (Eds.). (2015). *Culture in, for and as sustainable development: Conclusions from the COST Action IS1007 on investigating cultural sustainability*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Doğan, A. (2024). UNESCO Yaratıcı Müzik Kenti Kırşehir ve sürdürülebilir kültür (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara).
- Doğan, A. (2023). Yaratıcı müzik kenti Kırşehir: Ustalardan çiraklara el verme. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(3), 777–794
- Duxbury, N. (2005). Cultural indicators and benchmarks in community indicator projects. In C. Andrew, M. Gattinger, M. S. Jeannotte, & W. Straw (Eds.),

Accounting for culture: Thinking through cultural citizenship (pp. 257–272). University of Ottawa Press.

Duxbury, N., Kangas, A., & De Beukelaer, C. (2017). Cultural policies for sustainable development: Four strategic paths. *International Journal of Cultural Policy*, 23(2), 214–230. doi:10.1080/10286632.2017.1280780

Eagleton, T. (2025). İyimser olmayan umut (E. Ayhan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Florida, R. (2002). *The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.

Florida, R. (2018). *Yeni kentsel kriz* (Çev. D. N. Özer). Doğan Kitap.

Gerber, M. (2019). Culture and sustainable development from a UN perspective. In T. Meireis & G. Rippl (Eds.), *Cultural sustainability: Perspectives from the humanities and social sciences* (pp. 12–25). London: Earthscan.

Goldstone, L. (2003). Cultural statistics. In R. Towse (Ed.), *A handbook of cultural economics* (pp. 177–178). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Harrison, K. (2019). Sustainability in Sámi and Canadian Indigenous theatre: Performance as musical resilience. *Yearbook for Traditional Music*, 51, 17–48.

Harvey, D. (2022). *Kent deneyimi* (E. Soğancılar, Çev.; 4. baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1989'da yayımlanmıştır)

Horkheimer, M., & Adorno, T. W. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği: Felsefi Fragmanlar* (N. Ülner & E. Öztarhan Karadoğan, Çev.; M. Ceyişakar, Yay. Yön.). İstanbul: Kabcacı Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2023). *Mekânın üretimi* (İ. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1974 yılında yayımlanmıştır)

Meireles, C. (2013). *Cultural sustainability: Perspectives on culture, environment and sustainable development*. London: Routledge.

More Than Green. (2014, September 24). *Sustainability and social movements: Interview with David Harvey* [Video]. YouTube. Erişim 1 Mart 2025, <https://www.youtube.com/watch?v=sNFdD8uJ8U8>

Parry, T., Davies, T., & Thomas, G. (n.d.). *The hand and the map: Accompanying notes on Raymond Williams' views on community, communications, technology, education & culture* [Yayımlanmamış elyazması].

Pratt, A. C. (2009). Policy transfer and the field of the cultural and creative industries: Learning from Europe? In L. Kong & J. O'Connor (Eds.), *Creative economies, creative cities: Asian–European perspectives* (pp. 9–23). Berlin: Springer.

Punch, K. F. (2014). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar* (D. Bayrak, H. B. Arslan & Z. Akyüz, Çev.; Z. Etöz, Der.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Reyes, A. (2017). Preserving cultural heritage from the impacts of climate change: The case of musical instruments and scores. In W. Leal Filho (Ed.), *Universities and climate change: The role of higher education institutions in addressing the mitigation and adaptation challenges* (pp. 359–371). Cham: Springer. doi:10.1007/978-3-319-58214-6

Sennett, R. (2013). *Zanaatkâr* (M. Pekdemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 2008 yılında yayımlanmıştır)

Stylianou-Lambert, T., Boukas, N., & Bounia, A. (2015). Politics, tourism and cultural sustainability: The construction of heritage in Cyprus. In E. Auclair & G. Fairclough (Eds.), *Theory and practice in heritage and sustainability: Between past and future* (pp. 177–191). Routledge.

Throsby, D. (2017). Culturally sustainable development: Theoretical concept or practical policy instrument? *International Journal of Cultural Policy*, 23(2), 133–147.

Titon, J. T. (2009). Music and sustainability: An ecological viewpoint. *The World of Music*, 51(1), 119–137.

UNESCO. (2004). About us [Hakkımızda metni]. Erişim 24 Mayıs 2025, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000390387>

UNESCO. (2022). MONDIACULT 2022 Declaration on Cultural Policies and Sustainable Development. Erişim 24 Mayıs 2025, <https://www.unesco.org/en/mondiacult2022>

UNESCO. (2023). *Living heritage: Safeguarding without freezing* (CPE-2023/WS/10). Paris: UNESCO.

UNESCO. (2024). *Impact of the UNESCO Creative Cities Network at local, national & international level* (CLT-2024/WS/2). Paris: UNESCO.

UNESCO. (2025). *Creative Cities Network: Application Guidelines 2025*. Paris: UNESCO.

UNESCO. (t.y.). *Creative Cities Network: Member cities*. Erişim 24 Mayıs 2025, <https://www.unesco.org/en/creative-cities/grid?hub=80094>

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Division for Sustainable Development. (2014). *Prototype global sustainable development report*. New York: United Nations.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs. (2016, March 31). *Counting all people, because all of us count*. Erişim 24 Mayıs 2025, <https://www.un.org/en/desa/counting-all-people-because-all-us-count>

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York: United Nations General Assembly.

United Nations. (2020). *SDG good practices: A compilation of success stories*

and lessons learned in SDG implementation. New York: United Nations.

Urry, J., & Larsen, J. (2022). Turist bakışı 3.0 (Y. Ekin & O. Akbulut, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık. (Orijinal eser 2011 yılında yayımlanmıştır)

Üstel, F. (2009). Kültür politikalarına bakış: Sorunlar ve tartışmalar. S. Ada & A. İnce (Der.), Türkiye’de kültür politikalarına giriş içinde (ss. 1–24). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Williams, R. (1981). Culture. London: Fontana Press.

Williams, R. (1989). People of the Black Mountains. London: Chatto and Windus.

Raymond Williams Foundation. (t.y.). The hand and the map: Animated explainer and notes. Erişim 24 Mayıs 2025, <https://www.raymondwilliamsfoundation.org.uk/explainers>